

DRITËRO AGOLLI

Trëndafili në gotë

Redaktorë:
Sadije Agolli

Korrektor:
Artan Agolli

Arti grafik:
Dorart Sopoti

Kopertina:
Ormira Lulani

**Akuareli "Trëndafili", vepër e La Fe,
akuarelist Tailandez**

**Portreti i Dritëro Agollit
Ismail Lulani, Piktori Popullit**

Botues:
Elona Agolli

STINËT 3
ROMANI SHQIPTAR

TRËNDAFILI NË GOTË

Botimet "Dritëro"

Kreu i parë

Atë vit ranë aq shira, sa s'mbahen mend ndonjëherë. Filluan që në janar dhe s'pushuan gjer në fillim të qershoret. Kjo më kujtohet, pasi ka qenë koha kur kam shkruar më shumë tregime dhe artikuj se çdo herë tjetër, ngaqë nuk dilja nga dhoma për t'u marrë me zbavitje të kota. Pastaj një pjesë e mirë e romaneve dhe tregimeve të kolegëve të mi, që u botuan gjatë atij viti, kishin faqe të tëra me peizazhe me shi dhe erëra. Atë kohë jetoja në një qytet të vogël, se kisha marrë një leje të gjatë krijuese për të shkruar një libër me tregime. Kisha zënë një dhomë në hotel dhe çdo ditë, gjer natën vonë, shkruaja; kur mërzitesha, lexoja lloj-lloj librash që kisha marrë me vete. Drekën dhe darkën i haja në restorant, në katin e parë të hotelit, kurse mëngjesin e haja zakonisht në dhomë. Të gjithë banorët e qytetit më njihnin; kurse me njerëzit që shërbën në hotel e në restorant isha bërë si i shtëpisë. Por nuk e kam fjalën për shirat e shumta që ranë atë vit. Desha të tregoj për disa ngjarje të çuditshme që ndodhën me mua në atë kohë.

Në restorant kisha tryezën time, ku nuk ulej asnjeri tjetër. Kamerierja që shërbente, ishte një vajzë e re, me sy të kaltër të bukur dhe me një gërshet të gjatë si të heroinave të këngëve të folklorit. Sa vija unë, ajo vravonte në kuzhinë dhe porosiste gjellët që më pëlqenin. I sillte e heshtur dhe largohej për t'u shërbyer atyre pak njerëzve që vinin në atë restorant.

Një ditë, tek isha vetëm unë dhe një klient tjetër në fund të sallës, e vura re që kishte qëndruar e mbështetur pas shtyllës,

me dorën në gërshetin e trashë. Me atë vështrim fluturimthi që i hodha, m'u duk e trishtuar, e zhytur në një meditim të thellë. Mbarova drekën dhe u ngrita, po ajo nuk lëvizi nga vendi, sikur të mos më vështronte fare dhe sikur të mos kishte të bënte aspak me mua, klientin e njojur të atij restoranti. Nuk doja t'ia prishja qetësinë, prandaj edhe nuk e thirra të merrte paratë.

Dola nga salla dhe u ngjita në dhomën time. Nga dritaret vinte zhurma e ujit që rridhte nga strehët si në ditët e ndonjë rrebeshi të madh. Nga faqja e murit shikonte kitara ime e varur në një gozhdë. Kitarën e merrja me vete sa herë shkoja me shërbim, megjithëse nuk isha ndonjë muzikant i apasionuar. Më tepër e përdorja si një send për të më krijuar një ambient të ngrohtë në dhomat e hoteleve, që të më kujtonte shtëpinë time të vogël, në një rrugë të Tiranës. Them të vogël, pasi ne jemi vetëm tre veta: nëna, im atë dhe unë. Im atë është në pension pas një pune të gjatë në Bankën e Shtetit, mes aq e aq parash të kaluara nëpër gishtërinjtë e tij të hollë, nervozë e të shpejtë. Nëna ende punon në ndërmarrjen artistike "Migjeni" në qilimat për eksport. Eh, nëna, artistja ime e vërtetë! Edhe ajo ka qejf ta shohë kitarën të varur në mur dhe ta përfytyrojë në duart e mia nga dëshira që ka pasur për të më parë në skenë si artist. Por unë nuk u bëra siç dëshironte ajo. Nuk kam dashur as vetë, nuk më ka shtyrë as babai. Ai, duke lëvizur gishtërinjtë sikur të numëronte paratë në bankë, thoshte shpesh:

- Mjeshtëri e vërtetë është mjekësia! Të tjerat kanë vlerat e tyre, por për mua...

As mjek nuk u bëra, por më duket se edhe si shkrimtar...

I hodha një vështrim në heshtje kësaj kitare dhe u ula në karrige. Mblodha fletët e një dorëshkrimi dhe i vura në anë të tryezës. Nuk kisha dëshirë të shkruaja, veç rrija dhe dëgjoja shiun zhurmëmadh, të egër e të papërbajtur.

Të dy dritaret e mia lidheshin me një ballkon të gjatë të përbashkët edhe me dy dhoma të tjera, ku rrallë e tek banonte njeri. Thjesht për kureshtje kisha provuar të kaloja disa herë në ato dhoma nëpërmjet këtij ballkoni.

Rrija në tryezë dhe vështroja herë kitarën e herë nga dritarja,

i menduar për punët e hallet e mia. Vallë, kam ndopak talent për të shkruar, apo mbush fletët me shkronja e fjalë për inerci në bazë të disa shtampave të gatshme, të përgatitura nga të tjerët, shtampa që futen në letrat e mia jashtë dëshirës sime? Çdo njeri ka botën e tij, ka fytyrën e tij të papërsëritshme. A kam hyrë në botën e këtij njeriu dhe a ua kam treguar të tjerëve fytyrën e tij të pangjashme me ato që u kanë treguar kolegët e mi shkrimtarë? Hëm! Kjo është për të ardhur keq! Me të vërtetë për të ardhur keq! Hëm! Mora në dorë fletët e shkruara dhe i vështrova si me keqardhje. Pastaj i vura përsëri në vendin e tyre. Po përsëri ngrita një fletë me shkrim të dendur. Si më parë i hodha një vështrim dhe e lashë. Padashur u ngrita në këmbë dhe tërë gjëzim fërkova pëllëmbët, si një njeri që flet me vete kur i lind ndonjë mendim për t'i kurdisur dikujt ndonjë grackë. He-he! Tani të më shohin! Hej, ju, unë do të shkruaj ca gjëra të çuditshme që do t'ju lënë gojëhapur. Po, po, gojëhapur. Ja, nga kjo dhomë e këtij hoteli të vogël do të dalin ato gjëra që do t'ju habitin! Që këtej do të gjëmojnë fjalët e shkrimtarit të ardhshëm!

Kjo ishte për të qeshur, me të vërtetë për t'u shkulur gazit!...

U ula në karrige, hapa fletoren e shënimive, mora një fletë nga ato të makinës së shkrimtit dhe shënova:

"Kolë Marku, pesëdhjetëvjeçar, drejtor i sharrave, flokëverdhë me hundë me kurriz, i dashuruar pas pyjeve, e ka nisur punën e tij si druvar i thjeshtë dhe tani ka mbaruar Fakultetin e Inxhinierisë Pyjore. Ka dëshirë të tregojë për jetën e druvarëve. Nuk është i martuar. Ka një fytyrë të qeshur. Ka punuar edhe në ndërtimin e hidrocentralit "Karl Marks". Atëherë ra në përpjekje me diversantët dhe u plagos në sup. Në hidrocentral u dashurua me një vajzë, por nuk u martua, se nuk donin prindërit e saj."

"Bedri Demo, teknik teleferikësh, djalë i zgjuar dhe i papërtueshëm. Është edhe elektricist, edhe radioteknik. Nuk i duron dot vagabondët dhe dembelët. Një ditë rrahu një vagabond në mes të klubit, duke i thënë: "More, qen, këtë socializëm nuk po e ndërtojmë për të na e prishur ti! Mbaji mend këto fjalë! Këto fjalë dhe ky grusht të bëjnë mirë. Ti këtë do ta kujtosh."

"Prengë Bushi, sharrëtar, njeri i heshtur. Bën dy norma në ditë.

“Eshtë i gjatë dhe i fortë si borigë. Nuk flet fare. Ai ka diçka për të treguar, por nuk do. Sa herë i afrohem, më largohet.”

Këta ishin të njojurit e mi, të cilët diçka më kishin treguar për pyjet dhe për njerëzit. Por ato që më kishin thënë, ishin të pamjaftueshme për tregimin tim, që e kisha filluar me kohë.

E mora përsëri tregimin e filluar dhe nisa të shkruaj. Por shpejt vura re se fjalët dhe mendimet ishin të zbehta. E mblodha letrën shuk dhe e hodha në kosh, në qoshe të dhomës. Ky kosh mbushej ditë për ditë me letra të shkruara, me letra pa vlerë.

Fillova përsëri të shkruaj në një letër tjetër: “*Pylli merrte frymë si një batalion ushtarësh me kapota të gjelbra. Mes këtij batalioni të rreshtuar kalonin dy druvarë me sëpata në sup, si dy komandantë. Më i moshuari i tha më të riut:*

“- *Im atë u vra pak më lart. Ja, tek ajo pisha me majë të prerë. Atë pishë unë do ta lë si obelisk. Edhe kur të priten këto të tjerat, ajo do të qëndrojë gjersa të lindin pisha të reja. Ajo është një monument për tim atë, që i donte aq shumë pishat.*

“- *I donte vërtet. Edhe unë ashtu them. Ta lëmë si obelisk... - tha më i riu i menduar.*”

Edhe këto radhë m'u dukën tepër libreske, me një gjuhë të kërkuar dhe të zbukuruar artificialisht. E mblodha shuk në dorë dhe ashtu të zhubrosur e lashë në tryezë. Nuk e di përse nuk e hodha në kosh. Aty për aty më erdhi në mend një thënie e Stendalit: “Kur përshkruani një burrë, një grua, një vend, mendoni gjithmonë për një njeri real, për një gjë reale”. Doemos kjo duhet të jetë e vërtetë, mendova me vete.

I mërzitur ndeza një cigare dhe e lashë tregimin. Ndër kohë në xhamin e derës së ballkonit të gjatë pashë papritur fytyrën e një vajze me sy të kaltër. Unë kapulita sytë. Pastaj nga habia i fërkova që të vija në vete. Mos jam i sëmurë? Ç'është kjo hata që po më ndodh? Jo, jo! Unë jam i sëmurë nga nervat! Mos janë halucinacione? Figura u kthye në profil dhe unë pashë gërshetin e gjatë që u var në xham. U ngrita me rrëmbim dhe u hodha në derë. Zura dorezën dhe u mundova ta hapja. Dera ishte fryrë nga lagështia dhe mezi hapej. Tek mundohesha me dorezën,

pashë që vajza me gërshet kaloi nëpër ballkonin e gjatë pa kthyer kokën dhe u zhduk. Unë thirra:

- Na, ku shkon? Mos u largo!

Ballkoni ishte i shkretë. Piklat e shiut binin në çimento, thërmoheshin dhe spërkatnin murin dhe xhamat. Qëndrova gjatë më këmbë. Rruga i shëmbë-llente një lumi. Papritur, vetëtiu dhe unë u kujtova që isha në ballkon nën piklat e shiut.

Kreu i dytë

Tërë mëngjesin u solla nëpër qytet duke menduar për ata dy sy te xhami i derës së ballkonit dhe për gërshetin e gjatë. Zbrita edhe poshtë në lumin e vogël të turbulluar nga shirat, që vraponte mes barërave të gjata dhe shelgjeve të vogla. U ula një copë herë mbi një gur të murrmë, duke soditur ujin e turbullt dhe brigjet e gjelbra me bar e me shelgje. Bashkë me zhurmën e ujit vinte edhe gërvishtja e mprehtë e stabilimentit të sharrave, një gërvishtje që të shurdhonte veshët. Tek rrija mbi gur, ndjeva se dikush më vuri dorën në sup. Ishte Guçja, ai dashamiri i shkrimtarëve dhe artistëve, që gjithmonë shante fatin që nuk i kishte ecur dhe nuk ishte bërë poet. Ai mbante ngaherë romane dhe përbledhje me vjersha nën sqetull. Sa e pashë, u ngrita dhe e zura për dore.

- Paske dalë, Guçe?
- E kam qejf këtë lumë, - tha ai me sytë të perënduar në bregun e gjelbër.

Guçja mori një pamje enigmatike, më kapi nga cepi i xhaketës dhe më tha ngadalë, sikur të më tregonte ndonjë sekret të madh:

- Lëre, lëre se ç'vete! Ah, që nuk jam shkrimtar! Të isha shkrimtar, do të qëndisja ca gjëra të holla e të çuditshme, sa të gjithë të mbeteshin me gojë hapur. Lëre, lëre se ç'vete!

Unë e vështrova me vëmendje:

- E ç'janë këto gjëra të çuditshme?

Guçja e mbylli njërin sy, uli pakëz kokën, duke e vënë kasketën mënjanë, e tha:

- Ah, sa gjëra të çuditshme! Hi-hi! – më shtyu pakëz me bërryl dhe iku tatëpjetë bregut, duke folur me vete.

Se ç'ishin këto gjëra të çuditshme, vetëm Guçja e dinte. Sa herë më takonte, vetëm këto më thoshte. Por, duke më përsëritur të njëjtin mendim, më bëri edhe mua kureshtar.

Ika nga lumi dhe u ula në kafen e vogël të qytetit. Atje u takova me nja dy-tre sharrëtarë, që i kisha njohur në pyll. U thashë se kisha në mend të shkoja në pyll për të shkruar një reportazh për gazeten. Në tavolinë u ulën me ne edhe drejtori i kantierit të tyre, Kolë Marku, me kryetarin e Komitetit Ekzekutiv të qytetit, Marashin. Me këta, më vonë, do të njihesha më mirë.

Pasi u ndava me sharrëtarët erdhën edhe dy-tre letrarë të rinj me fletore me vjersha, nxënës të shkollës së mesme, djem të zgjuar e të shhkathët, që i njihnin gjithë librat e shkrimtarëve tanë. Lexuam bashkë nga dy a tri orë. Me aq sa mundja, u bëra vërejtje dhe ata më dëgjonin të heshtur e të vëmen-dshëm. Më folën pastaj për Merin, mësuesen e tyre të letërsisë, dhe më thanë se kishin dëshirë t'u veja në shkollë dhe t'u flisja për poezinë e për prozën. Për këtë kishte menduar edhe Meri! U premtova se do të veja më shumë nga dëshira për t'i dëgjuar ata se ç'mendonin për letërsinë, sesa për t'u folur vetë.

Ajo ditë më kaloi duke takuar njerëz dhe duke pirë kafe mes kuvendimesh të pafundme.

Në darkë shkova në restorant dhe u ula në tryezën time, që ishte gjithmonë e paprekshme nga të tjerët. I hodha një vështrim sallës për të parë se ku ishte Zana, - kështu e quanin kamerieren me sy të kaltër e me gërshet. Zana nuk ishte në asnjë vend të sallës. Unë isha mësuar ta shihja çdo drekë e çdo darkë dhe më pushtoi një mërzi. Ndjeva një zbrazësi të çuditshme.

Në tryezën përballë meje ishte ulur një njeri, që nuk e kisha parë ndonjëherë të vinte në këtë restorant. Ai kishte flokë të drejtë, ngjyrë gështenjë, pak të çrregullt. Kur vuri bërrylat në tryezë, pashë se në njëren mëngë kishte tri kopsa dhe në tjetrën vetëm një. Hëm! Budallallëqe! Të vësh re edhe imtësira të tillë. Dhe rashë në mendime për rolin e imtësirave në kujtesën e njeriut, për aftësinë e vështrimit për t'i veçuar ato nga sendet

e tjera më të mëdha. Ja, hunda është shumë e shumë herë më e madhe sesa, fjala vjen, një nishan i vogël sa një kokë gjilpëre në fytyrën e njeriut. Dhe këtë ne e dallojmë më përpara se të dallojmë hundën. He-he! Për të qeshur...

Në këtë kohë, pas shpinës sime ndjeva hapa të lehtë. Ishte Zana. Ajo kishte vënë një fjongo të kaltër në flokë. Përparësja e bardhë e hekurosur i shkonte shumë.

- U vonova se kisha një lajmthirrje në postë-telegraf me vëllanë. Ai është në Tiranë, në një kurs speciali-zimi. Kam porositur për ju po ato gjellë që keni qejf, - tha duke u skuqur pakëz.

- Ç'kërkoje ti në ballkon? – i thashë.

Zana u skuq më shumë dhe iku pa më dhënë përgjigje. Njeriu me një kopsë në mëngë ktheu kokën dhe e ndoqi me sy vajzën që po largohej. Unë atëherë vura re fytyrën e tij pak të gjatë dhe vetullat e trasha pothuajse të mbërthyera njëra me tjetrën atje ku hunda zbret nga balli. Ai ishte i pashëm dhe dukej i rëndë në karakter, pasi, herë-herë lëvizte nofullat e poshtme dhe në të njëjtën kohë afronte dorën e djathtë. Diku e kisha parë këtë njeri, por nuk më kujtohej. Hëm! Unë vë re mungesën e dy kopsave në mëngën e krahut të djathtë dhe harroj atë që ka veshur këtë xhaketë! Kjo nuk hahet. Do të thotë të humbësh në imtësira.

E thirri kamerieren dhe ajo shkoi te tryesa e tij që ishte përballë meje, por aq larg, saqë fjalët nuk mund të dëgjoheshin. Porositi darkën dhe, kur kamerierja po largohej, e thirri përsëri dhe filloj të buzëqeshte duke e ngacmuar. Në fillim edhe Zana buzëqeshi, por pastaj mori pamje serioze dhe u largua prej tij. Unë vazhdoja të haja pa ndonjë oreks të madh. Haja si një aristokrat ngadalë, ngadalë. Duke ngrënë, më hipi një zemërim për atë njeriun me një kopsë në mëngë, që qeshi me kamerieren. Hëm! Do tallesh ti, do tallesh! Ne ishim të qetë pa ty! Nga erdhe ti? Ç'do të bësh këtu? Sa do të rrish? Cili je ti? Hëm!

Ç'ishte kjo xhelazi e kotë? Ajo nuk ishte kameriere vetëm përmua! Mos kishte të bënte ky zemërim me egoizmin tim? Jo, jo! Unë kurrë nuk kam qenë egoist! Hëm!

Në një tryezë pranë drithares rrinte një burrë i imët, me

kokë të vogël dhe me fytyrë në ngjyrën e patates së pjekur të qëruar. Ai vazhdimisht shikonte nga unë. E kisha parë ngaherë në rrugët e dyqanet e qytetit dhe kisha dëgjuar se e quanin Dudush; punonte në seksionin e tregtisë dhe në restorant fjala e tij dëgjohej. Duke e vërejtur figurën e tij, thosha me vete se ai duhej të ishte qose, se qimet e faqeve i kishte të holla e të vogla si pushi i minjve të vegjël.

Kur erdhi Zana, i thashë:

- Ai që rri pranë driforesës është figurë e rëndësishme për restorantin tuaj? Është edhe i rreptë? A nuk e ke vënë re se pushin e fytyrës e ka si pushin e minjve të vegjël? Çudi si mund të jetë i rreptë një njeri që në vend të mjekrës ka push...

Zana e vështroi Dudushin dhe ktheu kokën nga unë me keqardhje dhe me mërzi:

- Unë gjithmonë e takoj Dudushin, por nuk më ka shkuar në mend kjo që thoni ju! Mos doni një gotë verë?

- Po, dua një gotë verë Leskoviku, - i thashë dhe Zana shkoi në një tryezë tjeter.

Pak hapa larg tryezës së njeriut të shkurtër rrinin dy djem të rinj, të cilët i njihja që në Tiranë. Ata ishin hetues dhe ishin transferuar rishtas në këtë rreth. Shpesh vinin të dy në këtë restorant, hanin dhe dilnin pa u hallakatur kafeneve. Njërin e quanin Milti, atë flokëkaçurelin e zeshkët, dhe tjetrin Qazim, atë të hollin e të gjatin me kostum gri. Ndondjëherë rrija me Milton dhe Qazimin dhe dëgjoja nga ata ndodhi interesante. Të dy ishin djem të mirë dhe me kulturë të plotë profesionale. I vura re dhe i përshëndeta nga larg. Ata më bënë shenjë të uleshim bashkë, por tanimë isha mësuar me tryezën time. Për respekt u ngrita dhe shkova dhe u dhashë dorën.

- Po të duash, ulu me ne – tha Miltoja, kurse Qazimi heshti.
- Falemnderit, një ditë tjeter, - i thashë.
- Ulu se mund të të bjerë rasti të kesh ndondjëherë punë me ne, - qeshi Miltoja.

- S'besoj të më bjerë rasti! – qesha edhe unë.

Ndërkohë Zana po vinte në tryezën time dhe unë i lashë hetuesit.

Kur e solli verën, nxora paratë dhe i vura mbi tryezë, duke i kërkuar të falur që kisha harruar të paguaja drekën. Ajo më tha se mund t'i shlyeja shpenzimet edhe në fund të muajit, pasi isha bërë si i shtëpisë.

Në ikje e sipër e pyeta Zanën për njeriun me një kopsë në mëngën e xhaketës:

- Kush është ai në atë tryezën përballë?

Ajo tha se ai njeri kishte ardhur të kalonte lejen e zakonshme pranë shtëpisë, se punonte në një qytet tjeter.

- Vëllai im e njeh atë. Kanë qenë bashkë në shkollë. Në vitin e tretë të Fakultetit të Mjekësisë ka mbetur dhe tanë është infermier...

Zana pastaj u skuq. Për ta nxjerrë nga kjo gjendje, i thashë se edhe unë e njihja pak dhe se më ishte dukur njeri i sjellshëm. Në fytyrën e saj kaloi edhe një valë tjeter e kuqe dhe unë u ngrita.

Kreu i tretë

Fleta me pjesën e tregimit tim, që kishte mbetur në tryezë e mbledhur shuk, nuk ishte në vendin e saj. Atë dikush e kishte hequr, ishte munduar ta shtrinte e ta lëmonte dhe e kishte lënë mbi shtratin tim. Kësaj nuk i vura rëndësi. Mendova se e kisha harruar vetë mbi shtrat. E mora dhe e vura përsëri në tryezë. Unë u kisha thënë pastrueseve që asgjë të mos preknin në tryezë, edhe sikur të gjenin copëra lettrash të parëndësishme. Dhe ato ashtu bënин. Kështu që e kisha fjetur mendjen se askush nuk i prekte letrat e mia.

Atë ditë u ngrita herët dhe vendosa të mos e haja mëngjesin në dhomë si zakonisht, por të zbrisja në restorant. Shiu kishte pushuar dhe qelli ishte i pastër, si një tyl i kaltër i larë me kujdes. Duke parë kohën e mirë, vendosa të shkoja në fshatin Gomsiqe, të takoja një të njohurin tim, një mjek të ri, që shkruante vjersha dhe skica humoristike. U vesha. Mbatha këpucët me qafa. Mora në dollap bluzën e trashë prej doku dhe dola. Në korridor u kujtova se kisha harruar fletoren e shënimave dhe u ktheva në dhomë. Kur u ktheva, më shkoi mendja përsëri te njeriu me një kopsë në mëngë. U mundova t'ia kujtoja emrin, por më kot. Ndonjëherë e ke emrin e një njeriu në majë të gjuhës dhe nuk e thua dot! Hëm! Do të ta gjej emrin, do të ta gjej. Emri fshihet diku në qelizat e trurit dhe del papritur si një peshk i kuq dekorativ, që shfaqet në liqen. Ti e di se ai peshk i kuq dekorativ është në liqen, por nuk e sheh kur të duash. Ai del kur ti s'e kujton. Hëm!

Kështu është puna edhe me emrin. Nga ky mendim fërkova pëllëmbët duke qëndruar në qoshe të dhomës. He-he!

Me këto mendime harrova për një çast se isha nisur të haja mëngjes në restorant dhe nxora nga komodina bukën, sallamin dhe djathin. Sa e afrova copën e bukës në gojë, u kujtova dhe thirra papritur: tuaf!

Në restorant u drejtova si zakonisht te tryeza ime. Përballë tryezës shtanga. Në mes të saj qëndronte një gotë me ujë dhe një trëndafil i kuq flakë. Gjithë tryeza m'u shndërrua në një trëndafil dhe përveç këtij trëndafili nuk dalloja asgjë. Pastaj u ula. Në tryezën përballë ishte ulur edhe ai njeriu me një kopsë në mëngë. Ai m'u duk sikur vështroi me një buzëqeshje ironike. Unë i hodha një shikim sallës për të gjetur Zanën. Zana qëndronte te shtylla dhe vështronte. Kur erdhi, i ngrita sytë në fytyrën e saj. Ajo ishte e zbehtë. Një nerv i padukshëm i lëvizte pakëz buzën e posthme.

- Falemnderit, - i thashë.
- Përse? – pyeti ajo.
- Për trëndafilin...

Këtë herë ajo u skuq dhe shkoi në tryezën ku rrinte njeriu me një kopsë në mëngë. Ai përsëri i tha ca fjalë ngacmuese, qeshi me zë më të lartë se herë tjetër dhe m'u duk sikur vështroi vjedhurazi nga unë. Ajo nuk i foli, por i ktheu shpinën dhe erdhi në tryezën time:

- Ju nuk keni ngrënë asnjëherë mëngjes në restorant dhe nuk e di se ç'tju sjell.

- Vërtet, - i thashë, - nuk kam ngrënë ndonjëherë. Një omëletë do të ishte gjë e mirë! – dhe shtova. – Ai që rri atje në atë tryezë dhe që nuk ia kujtoj emrin, në njëren mëngë të xhaketës ka tri kopsa dhe në tjetrën vetëm një. Unë mendoj se i duhet thënë që ose t'i bëjë mëngët me nga një kopsë, ose të qepë edhe dy të tjera. Kjo është një gjë e lehtë, por atij nuk i ka shkuar në mend.

Zana ia dha një gazi aq të madh dhe aq të lartë, sa iu zu fryma dhe filloi të kollitej. Unë hoqa trëndafilin dhe i dhashë të pinte ujë trëndafili, meqë nuk kisha gotë tjetër. Për një çast ajo u qetësua, pastaj vrapi nëpër sallë përsëri duke u gajasur.

Të gjithë sa ishin në sallë kthyen kokën nga unë. Hëm! Do të ta kujtoj emrin, do të ta kujtoj, mendova dhe afrova fytyrën nga gota me trëndafil, sikur të doja t'i merrja erë. Gota ishte e mbushur përgjysmë me ujë. Më dukej sikur ndieja erën e buzëve të saj dhe sikur dëgjoja të qeshurat vajzërore që delnin nga çdo molekulë e ujit, nën kurorën e kuqe të trëndafilit.

Që prapa shpinës sime dëgjova ca hapa të rëndë tek afroheshin, po nuk e ktheva kokën. Dikush më foli.

- Nuk ju bezdis po të ulem pak në tryezën tuaj?

Ishte përgjegjësi i restorantit, Neli, një burrë dyzetvjeçar me flokë të thinjur anash.

- O, Neli! Ulu, Neli, ulu, - thashë duke e zënë për dore.

Ai i hodhi një vështrim trëndafilit, një vështrim tërë ironi. Pastaj zgjati dorën dhe e vërtiti gotën...

- Më falni që ju ndërpreva në procesin e të menduarit, - tha ai. – E di se edhe kur rrini, ju punoni, se shkrimtarët kurrë nuk pushojnë. Këto shira që kanë rënë sivjet, i pengjnë bujxit dhe punëtorët e pyjeve, kurse ju nuk doni t'ia dini, përkundrazi, punoni më shumë.

Unë e vështrova me buzëqeshje:

- Jo, Neli. Ju gaboheni. Shirat e shumta mua më ngacmojnë nervat. Mendoj për arat e për pyjet ku punojnë njerëzit dhe, kur pengohen ata, pengohem edhe unë. Po nuk punuan të tjerët, nuk punon dot shkrimtari. Shkrimtari është një qenie e çuditshme, që ti nuk mund ta marrësh me mend. Aq e çuditshme, sa është e kotë të ta shpjegoj. Radhët që mbushin një faqe letre për këtë qenie janë shtigje dhe rrugë me njerëz. Është e kotë, Neli, të të mbush mendjen, se ti nuk ke provuar të shkruash!

Neli më vështroi me dashamirësi dhe tundi kokën:

- Kaq i ri dhe keni këto mendime!

- Nuk jam aq i ri, Neli. Po u afrohem të tridhjetave... - iu përgjigja.

- E di që do të më kuptosh drejt dhe pa të mbetur qejfi, prandaj erdha të flas me ty, - tha ai papritur dhe vura re se u turbullua pak në fytyrë.

- Ç'do të më thuash, i dashur Neli?

E ndjeva se Neli e kishte të vështirë ta fillonte bisedën e tij. Ai ndezi një cigare, e thithi nja dy-tri herë dhe tha:

- Kjo vajza jonë, e kam fjalën për Zanën, është njeri i mrekullueshëm. Ka mbaruar shkollën e mesme me nota të shkëlqyera. Vitin që kaloi do të fillonte studimet në Universitet për biologji, por u sëmur nga një sëmundje e rëndë dhe mbeti për të filluar sivjet...

- Duket që është vajzë e zgjuar, - thashë.

- Sëmundja e saj është e tillë që nuk pranon emocione të forta. Ju më kuptoni. Ajo ka pësuar një tronditje nervore. Aspak nuk dua t'ju qortoj. Ju jeni sjellë shumë mirë. Por sot ju e bëtë të gajaset së qeshuri... Keni kujdes, ju lutem!... - tha ai dhe përsëri një ngjyrë e kuqe ia mbuloi fytyrën.

Mbeta i habitur. Nuk më kishte shkuar mendja që Zana të kishte vuajtur nga një sëmundje kaq e rrezikshme. Dhe më pushtoi një dëshpërim i thellë. Mbeta për një çast i heshtur, me sytë në trëndafilin që qëndronte mbi gotën e ujit. Pa i ngritur sytë nga Neli, thashë:

- Falemnderit për këto fjalë. Ju duhet të më kishit paralajmëruar me kohë.

- Eh, more Mina Kanina! – tha ai duke më përmendur edhe mbiemrin.

- Pastaj? – pyeta.

- Dua të them se ku ta ketë më parë mendjen njeriu! – tha Neli si nëpër mjegull dhe, pasi ndenji dhe tri-katër minuta në tryezën time, u ngrit duke më kërkuar përsëri të falur.

Ndeza një cigare dhe fillova ta thith i menduar. Në sallë ishte qetësi e plotë. Kisha mbetur vetëm unë dhe njeriu me një kopsë në mëngë, që, siç dukej, priste të paguante dhe të ngrihej. Por Zana po vonohej. Më në fund ajo doli nga kuzhina dhe u drejtua nga ai. Njeriu me një kopsë në mëngë pagoi dhe u ngrit. Zana e përcollti gjer te dera. Në derë ai ndaloi dhe diçka i foli Zanës, duke ia treguar me gisht bluzën e bardhë dhe duke rrudhur vetullat. Në këto çaste shkrepit një shkëndijë në trurin tim. Ishte një shkrepje aq e fortë, sa e ndjeva dhe fizikisht. M'u duk sikur diçka më dogji nën flokët. Ah, po ky qenka Jaku! Jak Bushi! E

shihni se kush na qenka? Jak Bushi na qenka! Po, po, e njihja këtë njeri. Ai më pat njohur një herë në Tiranë edhe me motrën e tij që studionte në Fakultetin e Filologjisë. Më kujtohet. Ishte një vajzë e gjatë. Pa dale? Ajo jep mësim këtu, në shkollën e mesme! Ah, tutkun që jam! Hëm! bëra unë. Ky na qenka Jaku! Hëm! dhe më erdhi keq që këtij Jakut, kur kam qenë student, i kam marrë një herë para borxh dhe nuk ia kam kthyer akoma! Sa keq!

Zana u afrua në tryezën time me qeshjen e saj në buzë. Unë i harrova krejt ato që më tha Neli. E vështrova Zanën drejt e në fytyrë, si për t'ia lexuar mendimet:

- Unë e di se ç'të tha Jaku.
- Ku e di ti se ç'më tha? – pyeti ajo.
- Ai të tha se ti duhet të heqësh bluzën e bardhë dhe të veshësh ndonjë gjë tjeter të kaltër apo krem, apo...

Pas fjalëve të mia Zana u zverdh si dylli dhe i shpëtoi nga duart pjata. Pjata krisi në truall dhe u thye. Atëherë unë e kuptova që bëra një gabim të madh. U ngrita, mblodha copërat e pjatës dhe i vura në tryezë. Zana vazhdonte të qëndronte e zbehtë, me sytë plot habi nga unë. Pastaj foli me zë të ulët, që i ngjante fërfërimës së fletëve nga një puhi e lehtë.

- Ti ke mësuar të lexosh mendimet e njerëzve? Jo, jo! Unë nuk kam parë njeri më të çuditshëm! Vërtet, Jaku ashtu më tha për bluzën. Unë do t'i them vëllait dhe ne do të të ftojmë në shtëpi. Po Sandri me siguri do të ftojë edhe Jakun. Unë nuk kam qejf që të vijë Jaku. Por, fundja, po të duash ti le të vijë. Sandri tani është në Tiranë, për specializim... Kur të vijë...

E vështrova me dashuri dhe i thashë se me gjithë qejf do të veja në shtëpinë e tyre dhe se, po të donte, le të urdhëronte edhe Jaku.

Ajo filloi të queshte si fëmijë dhe përmes këtij gazi tha:

- Unë harrova t'i thosha Jakut për kopsat...
- S'ka gjë! Një herë tjeter, - e qetësova dhe u ngrita.
- Ju jeni veshur si gjahtar. Ku do të shkoni? – tha ajo, duke vështruar bluzën time prej doku dhe këpucët me qafa.
- Do të shkoj në Gomsiqe. Atje kam një mik dhe dua ta takoj,
- i thashë.

Zana më zuri nga mënga e bluzës dhe tha me rrëmbim:

- Ti mos shko në Gomsiqe. Shko atje ku ke qenë edhe herë të tjera. Po të shkosh atje, do të vij edhe unë me ty. Ku ta dish se edhe unë mund të të duhem – tha ajo dhe më vështroi drejt në fytyrë.

Unë për një çast mbeta i menduar.

- Ku e di ti se ku shkoj unë?

- Në kantier, në pyll shkon... Ke takuar Bedri Demon, Prengë Bushin, Kolë Markun... - tha ajo dhe pohoi me kokë si një njeri i mirinformuar.

U ngrita përnjëherësh, sikur të kisha gozhdë në karrige, dhe fërkova mjekrën me dorë:

- Kush të ka thënë se paskam takuar Bedriun, Prengën dhe Kolën?

- Kolën e kam xhaxha. Ai na ka rritur edhe mua, edhe Sandrin. Babai dhe nëna na kanë lënë të vegjël kur vdiqën...

- Atëherë të paska thënë Kola, - e mora me mend unë.

Zana bëri me kokë:

- Nuk më ka thënë ai! Vetëm ti di të lexosh mendimet në fytyrë? Edhe unë di të lexoj mendime, - qeshi Zana. – Po unë do të të shpie në kantier nga një rrugë tjetër pyjore. Andej ka lule shumë. Ti nuk ke lule në tregime. E, ke? S'ke E sheh si e gjeta! Unë shkova në bibliotekë dhe mora dy librat e tu. I lexova të dy. Asnjë lule nuk kishe në tregime. Në njërin flisje për pyllin dhe kishte vetëm fletë të thata, të cilat, kur i shkelje, bënин: krak-krak. As lule s'kishe, as zogj s'kishe. Sharrëtarë kishe, por... se si ishin... Unë do të vij me ty dhe do të të tregoj një rrugë tjetër. Të vij? – tha ajo, duke pritur me një naivitet të çuditshëm...

Mua këto fjalë më gjetën krejt të papërgatitur dhe u hutova aq shumë, saqë grisa një dhjetëlekëshe që kisha në dorë. Dhjetëlekëshja ra në truall. Zana i ngriti copërat dhe m'i dha duke buzëqeshur:

- E di se po grise para, dënohesh nga ligji? Po u grisën, nuk qarkullojnë.

Unë erdha në vete:

- Ku i ke mësuar ti Zana këto gjëra?

- Po këto nuk janë të vështira për t'i mësuar!

Këto fjalë ajo i tha me aq naivitet dhe me aq thjeshtësi të çiltër, sa unë, për pak, desh e përqafova në mes të sallës së restorantit.

- Atëherë u vendos! Tì do të më shpriesh në kantierin e pyllit nga një shteg tjetër. Mbaroi! U pa kjo punë. Unë nuk shkoj në Gomsiqe! – thashë i rrëmbyer nga dëshira për ta pasur si bashkudhëtare.

- Më prit në kopsht para hotelit. Po shkoj t'i marr leje përgjegjësit.

Ajo ktheu krahët, por, pas pak, qëndroi me fytyrë nga unë dhe thirri:

- Dëgjon? Pritmë!

Kur po dilja, gati sa s'u përpoqa në derë me Guçen. Ai në fillim qeshi, pastaj më zuri nga cepi i xhaketës, si zakonisht, dhe më foli në mënyrën e tij misterioze:

- Lëre, lëre se ç'vete! Ah, që nuk jam shkrimtar! Do të shkruaja ca gjëra të holla e të çuditshme për Nelin, sa t'i mahnitja njerëzit. Dëgjon? T'i mahnitja! - dhe kroi kokën duke lëvizur kasketën.

- E çfarë do të shkruaje për Nelin? - pyeta unë.

Ai më vështroi me dinakëri, kroi përsëri kokën, mbylli njërin sy dhe, duke u larguar, tha:

- Jo more! Mos do që të më vjedhësh temën? Kërkon ta dish? Unë nesër mund të bëhem shkrimtar. E sheh këtë libër?

- dhe ai ngriti lart një roman që kishte me vete, - e sheh? Si ky unë shkruaj një në muaj. Në një vit shkruaj dymbëdhjetë, sa ç'shkruante Dikensi! Hi-hi!

Dreq, o punë, me këtë Guçen, thashë me vete, duke e ndjekur me sy.

Pastaj filloi të më pushtojë një ndjenjë pendimi për çka i premtova Zanës. Jo, jo! Unë gjithmonë shpejtohem në veprimet e mia! Ç'm'u desh që i thashë të shkonim bashkë nëpër pyll gjer në kantier? Pse nuk marr parasysh rrëthanat e këtij qyteti të vogël dhe njerëzit e tij? Ç'mund të flasin duke më parë me një vajzë nëpër pyll? Po Zana si e hodhi këtë hap? Ndoshta vajzat janë më të guximshme dhe kanë më pak paragjykime se ne!

Që nga porta e hotelit vështroja i hutuar kopshtin ku do të pritja Zanën për t'u nisur. Më dukej sikur të gjithë kalimtarët e

kishin marrë vesh këtë takim dhe më vështronin me kërshëri. Por tanimë ishte vonë. Zanës i kisha premtuar. Këtë ngjarje edhe në tregime sikur ta shkruash, nuk ta besojnë. Ç't'i bësh? Ka ngjarje në jetë që janë shumë më të çuditshme dhe më të papritura se në një tregim. Ata kritikë letrarë që nuk i njohin, mbledhin buzët dhe bëjnë "pëh!" me një farë kërcënimi, duke thënë: "S'ndodh kështu në jetë!" E ku e ditke ti, o kritik, se s'ndodhka kështu në jetë? Mos vallë ti na qenke pjesëmarrës në gjithë ngjarjet e jetës që paske kaq njohuri për të? Apo jeta qenkësh e detyruar të të pyesë ty për të hedhur hapin e saj?

I zhytur në këto mendime, i harrova edhe kalimtarët, edhe kopshtin!

Kreu i katërt

Pas gjysmë ore erdhi Zana e veshur me pantallona të kaltra, të hekurosura aq me kujdes, sa vijat e hekurit dukeshin si teha shpate. Edhe ajo, si unë, kishte mbathur këpucë me qafa. E tëra shkëlqente dhe dukej si të ishte më e lumtura e dheut. Gjithë gëzimi i saj kaloi edhe te unë. Atëherë harrova se ç'mund të thoshin njerëzit duke më parë në një shëtitje të gjatë nëpër pyll. Fundja nuk jemi në kohën e feroxhesë! Unë nuk jam njeri i shthurur dhe nuk e kam qejf talljen me vajzat. Mirë thotë babai im ndonjëherë: *freri mban kalin, mendja mban djalin.*

Në këtë kohë më shkuan sytë në cepin më të largët të kopshtit të vogël. Pranë një froni metalik qëndronte Dudushi dhe diçka i thoshte njeriut me një kopsë në mëngë. E ndjeva se ata bënин fjalë për mua dhe për vajzën që erdhi e veshur me pantallona. Sytë e vegjël të Dudushit vërtiteshin nëpër kopsht dhe ndaleshin te unë. Mua përnjëherësh m'u prish humori dhe më hipi një mërzi e pakuptueshme. Këtë e vuri re edhe Zana.

- Ti nuk je i gëzuar që po shkojmë bashkë në kantier. Unë edhe mund të kthehem, - tha ajo.

- Unë jam shumë i gëzuar, Zana. Por e kam zakon që para udhëtimit bie në mendime. Bile, edhe zogjtë para udhëtimit fillojnë e këndojnë.

Zana qeshi dhe ne u nisëm.

Kaluam një copë herë nëpër rrugën automobilistike, pastaj u hodhëm nëpër një shteg të ngushtë që, sipas Zanës, të shpinte nga ana tjeter e pyllit dhe pastaj në kantier. Këtë shteg vërtet

nuk e dija. Dielli ishte i ngrohtë dhe frynte një erë e vakët. Ishte një gjelbërim i harbuar, ngaqë kishin rënë shumë shira. Kishin çelur gjithë lulet me të gjitha trajtat dhe ngjyrat e tyre. Pylli ishte fundosur i gjithi në qetësinë e madhërishme të tij. Ne ecnim nëpër bar e nëpër lule. Zana e ndiente veten të lumtur që më shpinte në një vend të panjohur. Bletët, zhizhat, buburickat, karkalecët, milingonat, mizat e kaltra, grerëzat e verdha dhe gjithë insektet çmendeshin bashkë me barin dhe lulet. Merimangat kishin lidhur fijet e tyre të argjendta pishë më pishë. Ato këputeshin vetëm kur kalonte Zana, se ajo ecte përpara.

- Ky vend quhet lëndina e vajzës që, kur queshte, derdhte trëndafila dhe, kur qante, hidhte margaritarë. Kudo që shkelte kjo vajzë, çelte lëndina... - tha Zana.

- Si ti! – i thashë, dhe ajo qeshi.

- Këtë është e vështirë ta vësh në tregim. Ta marrësh që këtej dhe ta hedhësh në letrën e bardhë dhe letra të mbushet me lule. Ah, sa e vështirë! – tha Zana e menduar.

- E vështirë! – thashë.

Herë-herë, kur ndihej kërkëritja e ndonjë karkaleci, unë përkulesha për ta kërkuar nëpër bar dhe thosha:

- E ndien si fjalos karkaleci? Ti mos kujto se kjo është një kërkëritje e kotë, se iu tek karkalecit të bëjë kot zhurmë. Këto janë biseda të karkalecave me njëri-tjetrin, që ne nuk i kuptojmë, se nuk e dimë gjuhën e tyre. E ndien? Ai po thotë tani një frazë të tërë, jo një fjalë. Po të mos kishin këtë rregull, ata do të zhdukeshin, se nuk do të merreshin vesh me shoku-shokun dhe nuk do të dinin të mbroheshin. E ke dëgjuar në mbrëmje vonë korin e karkalecave? Ai është kori i krushqve. Kur bën dasmë karkaleci, mbledh njëqind, një mijë krushq dhe ata ia marrin këngës. Nusja i dëgjon dhe vjen e përcjellë nga nuset e tjera. Atëherë dalin dhëndurët dhe pastaj bëhet martesa. Janë gjëra të çuditshme, e? Ç'më shikon? Këto janë të vërteta. Nuk i kam shpikur nga koka.

Zana kish hapur sytë e më dëgjonte dhe në buzë mbante gazin e saj. Gërshteti i ishte mbështetur në supin e majtë dhe i varej gjer në mesin e hollë.

- Mina! – tha ajo papritur. – Pse nuk i shkruan kështu siç m'i tregon mua? Unë këto që thua ti, i kam menduar, por nuk i tregoj dot. Ti, kur shkruan, nuk ke pranë ndonjeri që t'ia tregosh, prandaj s'i radhit kaq bukur. Po të jem unë përballë teje, do t'i shkruash siç i flet?

- Ah, moj e mençmja ime! Këto janë gjëra të vështira! – dhe heshta, duke rënë në mendime dhe në mërzi.

Ajo më vuri re dhe më pyeti pse u mërzita, por unë e qetësova.

- Pse heshte? – tha ajo për një çast. – Nuk duhet të heshtësh. Këto që më tregon janë gjëra të bukura. Unë nuk i kam dëgjuar kurrë. Sivjet do të shkoj në Universitet që të studioj për biologji... Mua më duhen këto që thua ti... Hë, pse hesht! Ti folë. Unë nuk ta pres fjalën edhe po të më gënjesht. Vetëm dua që gënjeshtëra të jetë e bukur...

Në një lirishtë të gjerë, ku nuk kishte asnjë pishë, asnjë lis e asnjë ah, ne pamë një qilim të madh të qëndisur me lule. Gjithë lirishta gumëzhinte nga bletët.

- Ne do të çlodhemi pak, - i thashë, - se unë nuk kam jetuar në këto anë dhe nuk i njoh mirë.

U ulëm në dy gurë të murrmë. Unë ndeza një cigare në heshtje dhe fillova të mbaj vesh zhuzhitjen e bletëve.

- Ky shesh, - tha Zana, - është sheshi i së Bukurës së Pyllit. E Bukura e Pyllit ditën bëhet lule dhe natën bëhet vajzë. Ajo shëtit nëpër pyll gjersa lodhet dhe e zë gjumi.

- Këtu paska kaq lule, sa edhe në ëndërr nuk mund t'i shohësh, - thashë unë. – Më shumë ka lule të verdha, të kaltra në të gjelbër, të kaltra, manushaqe dhe të purpurta. Ka edhe të bardha. Sytë e bletës këto ngjyra i dallojnë më mirë nga të gjitha. E di sa sy ka bleta? Bleta ka dy sy të ndërlikuar dhe tre sy të thjeshtë. Ata dy sy të mëdhenj që ia shohim, janë sy të ndërlikuar dhe përbëhen nga katër-pesë mijë sy të vegjël. Kurse tre sytë e thjeshtë bleta i ka në majë të kokës, atje ku kemi ne balluket. Po të ishe ti bletë, do t'i kishe këtu, - dhe unë mbështeta gishtin te flokët e saj lart mbi ballë. – Lëndën pa ngjyrë, si ujin, bleta nuk e sheh. Kanë bërë një provë të tillë: kanë marrë një pjatë dhe kanë hedhur sheqer të tretur, kanë marrë një pjatë tjetër dhe kanë vënë një

copë letër të purpurt, si trëndafil. Të dyja pjatat i kanë vendosur pranë e pranë. Bleta ka shkuar më parë te pjata me letrën me ngjyrë, pastaj është ulur në pjatën me sheqer për të ngrënë. E kanë hequr pjatën me letrën ngjyrë trëndafili dhe e kanë shpënë në një vend tjetër. Bleta nuk ka shkuar te pjata me sheqer, por te pjata me ngjyrë trëndafili, siç shkova sot unë pranë gotës me trëndafil që vure ti... E sheh si janë këto punë?

Zana u ngrit dhe mori, vrapin. Kujtova se mos i ndodhi ndonjë gjë e papëlqyeshme dhe i thirra të kthehej. Por ajo shkoi në mes të sheshit dhe qëndroi. Që andej hapi krahët dhe thirri:

- Unë do t'i mbledh të gjitha bletët. Ato mua më shohin!
- Ngjyra më e dashur e bletëve është e kaltra. Bletët do të mblidhen pas syve të tu, - thirra unë.

Zana pastaj qeshi me zë të lartë dhe vrapoi te guri i murmë. Ajo ishte e bukur dhe e gëzuar.

- Po këto lulet? Këto janë më të çuditshme se bletët. Tani në maj çmenden nga dashuria. Kjo erë e lehtë që fryn, i harbon, i turbullon, i trondit. E shikon si afrohen me njëra-tjetrën? Ato i flasin shoqja-shoqes fjalë të bukura, po ne nuk i kuptojmë. Ato i hedhin shoqja-shoqes kokrriza që ne nuk i shohim. Dhe nga këto kokrriza lindin fëmijë të vegjël – lule. Janë fëmijët e tyre ata që lindin në majin që vjen.

Unë pastaj heshta. Zana, e menduar, shikonte lulet.

- Para ca kohësh, - tha ajo serioze, - këtej kaloi një regjisori i televizionit me një shokun e tij, që kishte një aparat në dorë. Unë me xhaxhanë i gjetëm rrugës. Regjisori i tha shokut të tij ta merrte në film këtë lëndinë, se i pëlqeu shumë. Shoku i tij e mori në film, por me ftohtësi. Atëherë regjisori u zemërua dhe ia rrëmbeu aparatin nga dora. Filloi vetë të xhirojë. Ai hidhej një herë nga një krah i lëndinës, një herë nga krahu tjetër. Pastaj, si mbaroi, më tha mua se paskësha një fytyrë si prej artisteje dhe më drejtoi aparatin. Mua me atë më queshej...

- Si e kishte emrin? – e pyeta unë.
- Berti! – tha Zana e menduar.
- Vërtet, Zana, ti ke diçka prej artisteje, - thashë duke e shikuar me vërejtje dhe duke mos i vënë rëndësi emrit të regjisorit.

Ajo filloi të skuqej.

- E njeh ti atë regjisori? – pyeti.

- E njoh, - thashë dhe përfytyrova regjisori, Robert Kaçinarin, që e njihja mirë. Robert Kaçinari ishte moshatari im, që i thërrisnim shkurt Berti.

- Ai tha se do të vinte përsëri, - ia bëri Zana dhe heshti. Edhe unë heshta për një kohë të gjatë. Dëgjoja vetëm erën e lehtë që vinte nga lulet.

- Pse heshte? – pyeti ajo.

- Tani do të ngrihem, të shkojmë në kantierin pyjor, se u vonuam, - i thashë.

- Mirë, do të shkojmë, se u vonuam, - tha Zana pa u ngritur nga guri ku ishte ulur.

- Po atëherë çohu! – i thashë.

- A ndien ti, Mina, një muzikë të largët? Mos më bëjnë mua veshët? – pyeti ajo.

Unë nuk ndieja gjë, por doja t'ia bëja qejfin dhe thashë:

- Ndoshta, është harku i violinës së erës që luan nëpër pisha.

Ajo ktheu kokën nga unë:

- Unë e di, ty të pëlqen muzika.

- Më pëlqen, po nuk jam muzikant.

- Ti je edhe muzikant, por nuk më tregon... - tha ajo, duke pritur përgjigjen time.

- Nuk jam, - i thashë.

- Dhe nuk di të luash në asnje vegël muzikore? – pyeti me një buzëqeshje pak si dinake.

- Nuk di! – u përgjigja.

- Uf! – pshëretiu Zana.

- Pse pshëretin? – i thashë.

- Kot! Ti shumë gjëra nuk ke qejf të m'i tregosh, - tha dhe lëvizi nga vendi, por nuk u ngrit.

Tek rrija në gur pranë Zanës, përnjëherësh m'u kujtua letra me pjesën e tregimit tim, e vënë mbi shtrat. Atë e lidha me emrat e sharrëtarëve që kisha nxjerrë nga fletorja e shënimeve dhe që Zana i dinte. M'u kujtuan edhe ata dy sy të kaltër në xhamin e ballkonit, edhe gërsheti i gjatë...

- Të, Zana, i ke lexuar ato që shkruaj unë në hotel? Shënimet, tregimin e pambaruar -... pyeta dhe vështrova me vëmendje për të provuar vërtetësinë e fjalëve të mia.

Zana uli kokën e skuqur si lulja që kishte pranë këmbëve.

- Kam hyrë fshehurazi në dhomën tënde dhe i kam lexuar të gjitha ç'ke shkruar. E kam parë edhe kitarën tënde. Një ditë u tremba, se kujtova se do të më zije në dhomë... - tha si fajtore.

- Hëm! Kështu, kështu... - ia bëra unë.

- Ti bën mirë që i gris dhe i mbledh shuk ato që nuk të pëlqejnë. Po kot e ke mbledhur shuk atë letrën ku shkruan për pishën që do të mbetet si obelisk. Mua ajo më pëlqen... - buzëqeshi Zana.

- Prandaj ti e kishe shtrirë sikur ta kishe hekurosur dhe e kishe vënë mbi shtrat, - thashë unë.

- Prandaj, - tha ajo.

- Do të të pyes edhe për diçka, por mos u zemëro, - i thashë, duke e vështruar se si do të reagonte:

- Jo!

- Pse e ke inat Nelin? Ç'të ka bërë Neli?

Ajo u hodh përpjetë. Zuri fytyrën me të dy duart dhe filloj të qajë me dënesë. Dhe këtu bëra gabimin tjetër të rëndë. U ngrita, ia lëmova flokët dhe i thashë diçka për ta qetësuar.

- Nuk dua të flas për Nelin! Ti i ke dëgjuar të gjitha. Edhe të tjerët i dinë në qytetin tonë. Dhe ti je shkrimtar dhe duhet t'i dish, por shtiresh sikur s'i di. Neli ka hapur shumë fjalë për mua... Ka thënë se gjoja unë qenkat edhe e çmendur... Nuk dua të flas për Nelin... - thoshte Zana me një dhembje të thellë. Unë e ula me zor në gur dhe i thashë se asnjeri nuk më kishte folur ndonjë fjalë për ato që kishte përhapur Neli. Bile, as nuk do të kisha dëshirë t'i dëgjoja...

Zana pushoi. Nxori shaminë dhe fshiu lotët. Gjendja e saj ndërroi menjëherë.

- Po, po! Nuk ke dëgjuar gjë. Të besoj dhe çuditem. Sikur t'i kishe dëgjuar gjithë ato fjalë, do të rrije pranë meje? Do të pranoje të shkoje në kantier? – pyeti ajo, duke pritur se ç'do t'i thosha.

- Do të rrija me ty dhe do të shkoja edhe përmes pyllit

në kantier. Unë nuk dëgjoj fjalë të tilla, se e di që nuk janë të vërteta. Po unë asgjë s'kam dëgjuar. Vetëm kam dëgjuar që ti do të shkosh në Universitet. Edhe kur të shkosh në Universitet, ne të dy do të jemi miq të ngushtë dhe në pushime do të vijmë përsëri në këtë pyll. Ti atëherë do të merresh me ndonjë studim në ndonjë degë të biologjisë, - thashë dhe Zana filloi të qeshë si nëpër èndërr.

U ngritëm dhe u nisëm për në kantier. Rruga përsëri hynte në pyll, ngjitej në kodër dhe përsëri zbriste. Zana tani ecte pas meje, e heshtur si një manare. Me t'iu afruar kantierit, ajo qëndroi:

- Ti, Mina, sillesh me mua si me një fëmijë. Në fillim ti nuk silleshe si tani.

- Unë sillem si me një shoqe. Mos u fyeve që të tregova për insektet e për lulet? Unë e kam mbaruar universitetin me kohë, kam lexuar libra dhe kam parë më shumë se ti, pasi jam më i madh në moshë. Edhe ti, kur të mbarosh universitetin dhe kur të udhëtosh shumë, do të dish më tepër se unë, - i thashë dhe qortova veten duke menduar se ç'm'u desh t'i flisja për gjithë këto gjëra të kota.

- E di unë se cili i ka fajet! Ti në mëngjes u takove me Nelin. Neli mua më ndjek këmba këmbës. Ai gënjen! Unë jam mirë. Unë jam si ti. Unë nuk jam e çmendur, nuk jam e sëmurë! Unë do të shkoj në Universitet, - thirri dhe shtrëngoi grushtet e zbehta si lulekaçë.

Edhe unë qëndrova dhe e shikova i vrenjtur.

- Po ti kujton se unë do të shkoja nëpër pyll me një çilimi ose me ndonjeri që nuk më përputheshin fjalët dhe mendimet? Unë nuk mund të shkoja nëpër pyll as me Jakun, as me të motrën e tij, Merin. Ajo është vajzë e zgjuar, e bukur dhe do të vijë edhe në mbrëmjen ku do të më ftoni edhe mua...

Zana ngriu. E zuri gërshtetin me dorën e djathtë dhe e tërhoqi me forcë. Pastaj e vërtiti rrëth gishtit tregues dhe e mblođhi si rrotull.

- Ti, vërtet, e di se do ta ftojmë edhe Merin në mbrëmjen që do të bëjmë për ty? – pyeti ajo me çudi.

- Si nuk e di? E di, se kjo është e vërtetë! – u përgjigja qetë dhe me gjakftohtësi.

- Jo, jo! Ti ke mësuar të lexosh mendimet e njerëzve, por nuk ke dëshirë të më tregosh, - tha ajo.

Unë qesha dhe mendova se nuk duhej ta merrja me vete në pyll këtë vajzë.

- Jaku më ka takuar me motrën e tij vetëm një herë. Më ka njojur një ditë kur Meri studionte në Tiranë. Ajo më ka dërguar fjalë me nxënësit që të shkoj në shkollë dhe t'u flas për letërsinë. Dhe, do të shkoj. Është fare e qartë se ju, kur të ftoni Jakun, do të ftoni edhe të motrën e tij, se ai me atë mburret. Merin pastaj e njeh edhe Sandri, vëllai yt. Ç'ka të bëjë në këtë mes leximi i mendimeve? – e qetësova unë.

Ajo përsëri u çel dhe pëshpëriti ngadalë-ngadalë, sikur të kishte frikë se mos e dëgjonte pylli:

- Më fal, Mina...

Ne i ishim afruar kantierit. Nga larg ndiheshin gérhitjet e sharrave dhe rrahjet e sëpatave të druvarëve. Zana, sa më shumë afroheshim, aq më e menduar bëhej.

- Ti, Mina, - tha ajo, - vetëm aq sa ke shkruar në atë shënim di për xhaxhanë tim?

- Në cilin shënim? – pyeta unë, pasi nuk më kujtohej.

- Në shënimin ku flisje për hundën e tij me kurriz. E kishe lënë mbi tryezë dhe unë e lexova... - tha Zana.

Atëherë mua m'u kujtua. Zana thoshte të vërtetën: e njihja pak Kolën, xhaxhanë e saj. Por kjo nuk më çudiste. Më shumë më habit i vëmendja e Zanës për këto shënime dhe pjesëmarrja e saj në procesin tim krijues, një pjesëmarrje kritike, që kishte të bënte me njojen e jetës, me njojen e njerëzve, siç shprehen shkrimtarët dhe kritikët nëpër mbledhjet e tyre.

- Xhaxhai është njeri i zgjuar, njeri me shpirt të gjërë. Ai më ka ngjallur dashurinë dhe për pyllin, dhe për zogjtë, dhe për njerëzit. Po të shkosh me të në pyll dhe ta pyesësh se sa është ora, ai e gjen edhe po të mos ketë orë në dorë. E gjen sipas luleve, sipas zogjve, sipas insekteve. Ai e di se kur çel një lloj luleje, ora është gjashtë e mëngjesit apo nëntë e mbrëmjes; kur këndon

akécili zog, éshtë ora kaq! Éshtë i çuditshëm! Njëherë shkoi me tre shokë të sharronte pisha larg nga kantieri. Ishte dimër dhe binte dëborë, po çfarë dëbore! Dhe ata të tre me xhaxhanë mbetën në pyll, se s'kishin nga të shkonin. Dëbora binte e binte. Nata po afronte; ftohtë ishte; për të ngrënë s'kishin; uria i kish marrë... Ç'të bënin? Xhaxhait i vinte keq për një djalë fare të ri, që ishte mbledhur kruspull nga të ftohtët. Atëherë ai gdhendi me sépatë gjysmën e një pishe që qëndronte në këmbë, hapi atje një si fole, një si vatër dhe i vuri zjarrin. Pisha ti e di që digjet shpejt. Dhe mori flakë në mes të bardhësisë së dëborës. Po xhaxhai këtë nuk e bëri vetëm për t'u ngrohur, ai donte ta kthente atë dru në një pishtar që të dukej nga larg, që ta vinin re shokët dhe të vraponin për t'i shpëtuar. "Ky éshtë një pishtar i madh, - u tha atyre të treve, - dhe ky pishtar me gjuhën e tij do t'u tregojë shokëve se ku jemi. Mos kini frikë. Shokët, edhe në mos e vënçin re flakën, do të ndiejnë erën e tymit, se kjo ndodhet shumë larg." Dhe shokët u qetësan. Rreth e rrotull pishtarit shkru dëbora dhe doli lëndina e gjelbër. Kjo lëndinë, sa kalonte koha, aq më shumë zgjerohej. Ata u ulën në lëndinë dhe ndien ngrohtësinë e pishës që digjej. Filluan të koteshin. Vetëm xhaxhai e mbante veten. Po edhe ai filloi të kotet. Dhe duke u kotur panë, si nëpër èndërr, të Bukurën e Pyllit, që po vinte me një byrek në duar, me një byrek në një tepsi të madhe sa një lëndinë. E Bukura e Pyllit e la tepsinë dhe u fsheh në mes të pishave. U fsheh, por mendjen e kishte nga ata. Vallë do të zgjohen për të ngrënë? Harrova të të thosha që xhaxhai ishte plagosur në këllkun e këmbës. Një trung ishte rrëzuar nga lart dhe majë e tij i kishte prekur këllkun. Ai mezi ecte, por, ngaqë ishte i fortë, dinte t'i mblidhët gjithë fuqitë.

Përnjëherësh xhaxhai u zgjua, se dëgjoi një thirrje që vinte nga larg. U ngrit me mundim dhe iu përgjigj thirrjes. Pastaj i zgjoi edhe ata të tre: "Po na vijnë shokët: ngrehuni, djema!" Ata u ngritën dhe u nisën drejt thirrjes, pa pritur që shokët të arrinin te pisha me flakë. Xhaxhai mbështetej në supin e djalit të ri, se i dhimbte këmba. Po, duke ecur, u doli përpara një ari i madh. Ai ua kishte zënë rrugën dhe nuk lëvizte nga vendi.

Dhe ata bënë sikur s'e panë ariun dhe vazhduan të ecnin. Po ariu kujtoi se do t'i bënин ndonjë gjë të keqe dhe u hodh mbi ta. Xhaxhai e pushtoi me të dy duart dhe filloi të mundej me ariun, duke harruar dhembjen e këmbës. Një tmerr i madh! Pastaj me vështirësi nxori nga brezi koburen dhe ia vuri grykën në vesh. Të gjithë fishekët i zbrazi në kokën e ariut. Ariu u shtri në dëborë dhe dëbora nxiu e tëra nga gjaku. Ditën gjaku mbi dëborë duket i kuq, por natën duket i zi. Unë s'e kam parë, po kështu thotë xhaxhai. Pastaj ç'bëri xhaxhai. E rropi ariun. Ne e kemi lëkurën në shtëpi. Është sa një faqe muri.

- Që atë natë e rropi ariun? – e pyeta unë.

Zana qeshi.

- Si do ta ripte që atë natë? E rropi pas tri ditësh. Ku shikonte në errësirë!

- Po nuk e hëngrën ujquit ariun gjatë atyre tri ditëve? – pyeta unë.

Përsëri ajo qeshi.

- Sa budalla! Kur erdhën shokët, e lidhën ariun me litar nga dy këmbët e prapsme. Njëri prej tyre, Prenga, i vëllai i Jakut, u ngjit në pishë dhe hodhi litarin në një degë të trashë. Disa e ngrinin lart ariun, të tjerët tërhiqnin që poshtë litarin, si në një makara. Pastaj Prenga e shtrëngoi dhe e lidhi litarin në degë dhe ariu mbeti i varur nën kurorën e pishës së ngarkuar me dëborë. Ujquit nuk janë si macet ose si majmunët që të ngjiten nëpër pemët. Sa budalla! Ku do ta gjenin ujquit ariun! Ata ndoshta e shikonin dhe u lëshonte goja lëng që nuk e hanin dot! Pas tri ditësh, kur i pushuan dhembjet e këmbës, xhaxhai shkoi dhe e ropi. Ti do ta shohësh lëkurën kur të vish në shtëpinë tonë. Është sa dy jorganë, - tha Zana dhe hapi krahët për të treguar madhësinë e lëkurës, - po xhaxhai ka shumë historira dhe ti duhet t'i mësosh. Ai ty nuk t'i tregon kur të duash. Asnjjeriu s'ia tregon kur të dojë. Duhet t'ia gjesh rastin. Të gjitha historirat tregohen me raste... Uf! U vonuam! – përfundoi ajo.

Kreu i pestë

Në kantier, në fillim, hymë në një shtëpi të drunjtë, në zyrën e drejtorit, xhaxhait të Zanës. Ai, kur na pa të dy, mua dhe mbesën, na vështroi pak me habi. Për mbesën nuk më kishte folur kurrë, pasi edhe unë nuk e dija se ai kishte të bënte me kamerieren e re që më shërbente.

- Edhe ti, Zana, e njihke Minanë?
- Unë e solla këtu Minanë, se ai donte të shkonte në Gomsiqe,
- tha Zana me një buzëqeshje të druajtur, ngaqë vinte te xhaxhai bashkë me një djalë si unë.

- E po mirë bëre! – e qetësoi xhaxhai.

E kuptova menjëherë se xhaxhai nuk donte t'ia prishte qejfin së mbesës, ngaqë ajo kishte qenë e sëmurë. Këtë e dinin të gjithë në qytet dhe silleshin me Zanën me kujdes. Xhaxhai i saj mua, si shkrimtar, më besonte dhe nuk kishte frikë se mos i ndodhë së mbesës ndonjë gjë e papëlqyer. Prandaj edhe nuk më priti ftohtë dhe me dyshim. Duke qeshur më ra supeve me duart e rënda si gunga ahu.

Na mbajti një copë herë në zyrë, më dha një cigare, nxori nga dollapi një shishe me konjak dhe tri gota, i mbushi dhe tha:

- Gëzuar, mirë se na erdhët!

Zana nuk donte ta vinte në buzë, por, më në fund, me të lutura, piu nja dy pika.

- Është hera e parë që ngre një gotë, - tha ajo, duke u kollitur nga ato dy pika konjaku.

- Është edhe hera e parë që vjen me Minanë në kantier, - tha xhaxhai.

Pastaj na tha se do të na tregonte ca gjëra të rralla, po të mos përtonim të shkonim pas tij.

- As ty Mina, nuk t'i kam treguar, - tha ai.

Ne iu përgjigjëm se kishim dëshirë t'i shikonim ato gjërat e rralla dhe ai e mbylli me çelës zyrën e tij, duke na ftuar ta ndiqnim pas. Zana gati sa s'fluturonte. Herë pas here përplaste shuplakat dhe mburrte xhaxhanë. Dhe, që të mos më mbetej qejfi, më mburrte edhe mua, duke i thënë xhaxhait se unë qenkësha një shkrimtar i madh dhe një njeri që ditkësha gjëra të çuditshme.

- Po ta gjesh se ç'do të na tregojë xhaxhai! – thirri Zana, dhe e zuri të ungjin nga krahu për ta ndaluar.

Unë buzëqesha si zakonisht.

- Xhaxhai do të na tregojë një sorkadhe. Po mund të na tregojë edhe ndonjë ketër...

Zana këtë radhë gati sa nuk shkallooi. Krahët e saj u lëshuan si të plagosur. Unë u pendova që thashë këto fjalë dhe e ndjeva që gabova. Mua Neli më kishte porositur që Zana nuk duhej të emocionohej shumë. Kurse unë vazhdimisht e emocionoja me sjelljen time të pamenduar.

Xhaxhai në fillim më pa me habi, pastaj qeshi:

- Minai ka qenë edhe në kantiere të tjera. Pastaj ai e ndien se këtu bie erë kakërdhi. Atëherë e merr me mend që do të ketë sorkadhe. Nejse, unë doja që t'ju tregojë diçka që t'ju befasonte, por ju qenkeni gjakftohtë...

Pas fjalëve të xhaxhait Zana u qetësua. Por unë, pa dashur, kaloja nga gabimi në gabim. Jo, jo, ajo, po të rrijë edhe pak kohë me mua, do të sëmuret. Unë nuk jam i përbajtur!

Gabimi tjetër imi ishte pyetja që i bëra xhaxhait, duke vënë re që ai çalonte:

- Mos e keni të prerë gishtin e madh të këmbës?

E po ky ishte një nga budallallëqet më të mëdha që bëra gjatë gjithë udhëtimit tim! Zana mbuloi fytyrën me duar, u ul në një trung dhe filloi të queshte, si në restoran, kur iu zu fryma.

Xhaxhai dhe unë vështruam njëri-tjetrin. Ajo, si u qetësua, me lot në sy tha:

- O xhaxha, a ke takuar njeri të tillë? A nuk të habit me këto gjetje?

I ungji më vështroi me habi dhe shtypi këmbën pa gisht në një gur. Maja e çizmes që ishte shumë e hollë, ngaqë ishte mbajtur për një kohë të gjatë, duke qenë e zbrazur, u përthyte dhe u ngrit përpjetë.

- Ma ka prerë një trung duke rënë nga një lartësi, - tha ai.

- Ju vura re kur shkelët me majën e çizmes këtë gurin e mprehtë, - thashë duke treguar gurin.

- Minait, si shkrimtar i duhen këto gjëra, se, po të shkruajë përmua, nuk ka se si ta japë figurën time, po nuk tregoi se ç' njeri jam unë, si e kam fytyrën, si i kam mendtë, si i kam këmbët, prandaj ai rri e na vë re. Mos u çudit, Zanë! – tha xhaxhai me atë buzëqeshjen e tij të ciltër.

Si u ngrit Zana, ecëm edhe pak dhe u gjendëm para një lëndine të rrrethuar me rrjetë teli. Brenda rrjetës ishte një sorkadhe e vogël bojëkafe si kadife. Majë një pishe vraponin dy ketra me sy të ndritur si kopsa të vogla.

- Sa të bukur! – thirri Zana.

Sorkadhja, me të parë xhaxhanë, iu afrua dhe vuri hundën e saj të butë në rrjetën prej teli. Xhaxhai shkoi dorën mbi telat si shenjë përkëdheljeje.

- Sivjet e kemi zënë. Sa të rritet sorkadhja edhe pak dhe do ta lëshojmë, - tha ai.

- Lëshoje, xhaxha, patjetër lëshoje. O, të keqen sa e vogël! – tha Zana, duke shtrirë duart përpara.

- Janë kafshë të bucura, - thashë unë. – Sorka-dhet, kur u humb ose u vritet nëna, qajnë. I mbushin sytë me lot e qajnë.

- Qajnë! – tha xhaxhai.

- Sa gjynah! – bëri Zana. – Lëshoje, xhaxha, lëshoje!

- Sa të rritet, sa të rritet! – tha ai.

Pastaj ne shkuam atje ku priteshin pishat nën zhurmën therëse të sharrave. Unë takova mikun tim, teknikun e teleferikëve, Bedri Demon, një djale të ri të shëndoshë si

boksier. U përqafuam me të dhe unë i dhashë tri fotografi, ku kishim dalë bashkë në hekurudhën e rinasë. Ai na tregoi se si po punonin për t'i lidhur majat e kodrave me teleferikë për të bartur me lehtësi trungjet. Zana pyeti se a mund të kalosh nga një kodër në tjetrën sikur të hipësh në teleferik. Bedri Demoja qeshi dhe pohoi se kjo ishte një gjë e lehtë.

- Sa qejf! – tha Zana.
- Po të doni, ejani të hipni, - tha Bedri Demoja duke qeshur.
- Atje në teleferik është ftohtë, - shtoi ai.
- Pastaj ndodh ndonjë defekt dhe mbetemi në ajër, - qesha unë.
- Është e vërtetë? - pyeti Zana Bedri Demon.
- Ndonjëherë ndodh. Rrallë, po ndodh! – tha Bedri Demoja duke shikuar nga maja e kodrës.
- Ju këtu sa teleferikë keni? – pyeta.
- Dy! – tha Bedri Demoja me përtesë.
- Shumë pak, - thashë unë.
- Kemi menduar të ndërtojmë edhe një teleferik buzë përroit për të bartur lëndën e drurit të të dy faqeve të pyllit, por ka një vit që kjo punë zvarritet, - tha ai me keqardhje.
- Për ç'arsye?
- Për hiçgjë! Nga moskokëçarja e drejtorisë, - tha dhe vështroi Zanën.
- Mos e shaj drejtorin, xhaxhanë tim, se Minai mund ta nxjerrë në gazetë, - tha Zana.

Rreth nesh u mblodhën shumë druvarë, të moshuar e të rinj. Disa prej tyre e njihnin Zanën dhe e takonin duke e pyetur për punën dhe për shëndetin.

- Më thanë se ka ardhur Jaku, por nuk e kam takuar. Ti e njeh vëllanë e tij, Prengën, që punon me motosharrë, - tha Bedri Demoja.

- Ka ardhur! – pohova unë ftohtë.

Zana nisi të qeshë me të madhe dhe u tregoi druvarëve për kopsën e mëngës së xhaketës së Jakut, që më pati shqetësuar mua. Druvarët qeshën, por e quajtën këtë një gjë të vogël.

Kur mbaroi Zana së treguari, Bedri Demoja më tërhoqi

mënjanë dhe unë e kuptova se kishte diçka për të më thënë.

- Ti, ndoshta, e ke harruar Jakun, ... por nuk besoj. Ai nuk është njeri i mirë. I vëllai ka marrë këto ditë një letër nga e shoqja e Jakut. Në letër thotë se Jaku kërkon ta ndajë. Ka marrë me vete tërë rrogën dhe televizorin e shtëpisë dhe është zhdukur. Ajo nuk e di që Jaku është këtu në qytet. Gruaja kërkon të vijë e të flasë me Prengën. Disa thonë se Jaku kërkon të marrë një vajzë të re këtu në qytet. E dëgjon, vëlla i dashur, se ç'bëhet? – tha Bedri Demoja, duke thyer një shufër të thatë.

- Po cila është kjo vajzë e re? – pyeta unë.

Bedri Demoja u skuq. Me sa duket nuk donte të tregonte.

- Mund të jenë edhe thashetheme, - tha ai. – Por në këtë mes është ngatërruar edhe Neli.

- E mirë, ta lemë këtë bisedë, - thashë unë.

- Xhaxhai i Jakut, Marashi, është kryetar i Komitetit Ekzekutiv të qytetit. Jaku, me sa duket, përfiton nga përgjegjësia e xhaxhait të tij.

- Qenka ndërlikuar puna! Po ti, Bedri, duhet t'i thuash të vëllait të Jakut t'i telefonojë kësaj gruaje fatkeqe. Gruaja të vijë në hotel e të më takojë mua. Unë nga puna në gazetë kam mësuar shumë dhe jam i bindur se do ta ndihmoj, - thashë.

- Prandaj ta tregova këtë ngjarje. Po të duash, takoje edhe të vëllanë e Jakut, - tha Bedri Demoja. – Ai është djalë i mirë.

- Më vonë e takoj, - thashë.

- I vëllai i Jakut di të gdhendë në dru, tamam si një skulptor. Gdhend shpendë, kafshë, fytyra njerëzish. Është i çuditshëm...

- tha Bedri Demoja.

- Ashtu?

- Mund t'i thuash të gdhendë ndonjë gjë, - u mendua Bedri Demoja.

Duke parë qëndrimin tonë të veçuar nga shokët, Zana u bë kureshtare dhe na u afrua. Atëherë ne u hodhëm në një bisedë tjetër dhe ajo nuk mori vesh asgjë. As unë, as Zana në atë kohë nuk dinim se ç' thurej rrëth saj.

Ndërkohë në kantier erdhi një mikrobus dhe të gjithë ktheyen

kokën nga sheshi. Prej tij dolën pesë a gjashtë njerëz me aparate televizive në duar.

- Vijnë nga televizioni, - thashë unë. – Më duket se do të dalim të gjithë në ekran të televizorit. Zana do të dalë si artiste.

- Sa bukur! Atje mund të jetë edhe Berti, - tha ajo dhe e humbi vështrimin te njerëzit me aparate, ku mund të ishte edhe Berti.

- Mund të jetë edhe Berti, - thashë me indiferentizëm. E ç'i shkoi mendja kësaj për një Berti! Hëm! Nga na doli ky Berti! – mendova.

Pas pak ne zbritëm në sheshin ku qëndruan njerëzit me aparate. Xhaxhai i Zanës shkonte përpara, se ishte i pari i vendit. Zana dhe unë vinim pas tij. U dhamë dorën të ardhurve dhe i ftuam në klubin e vogël të kantierit, por ata shpejtonin dhe thanë se nuk kishin kohë të uleshin. Përgjegjësi i tyre, një djali i shkathët me flokë të shkurtër dhe sy të thellë, i tha xhaxhait të Zanës se donte të filmonte një brigadë të dalluar druvarësh. Ai pastaj i hodhi një vështrim të shpejtë Zanës dhe i ndali sytë te unë. Ne njiheshim prej kohësh. Ishte Robert Kaçinari.

- Mina, - tha ai, - këtu je si i shtëpisë dhe mund të na ndihmosh.

- Këtu ka kush t'ju ndihmojë, Berti, - i thashë dhe tregova me kokë xhaxhanë, Bedri Demon dhe Zanën. – Bile edhe Zana e njeh mirë pyllin dhe banorët e tij.

Zana e vërtiti në gisht gërshtetin e trashë, e zhytur në trishtim. Berti kishte harruar se dikur e kishte takuar në sheshin e së Bukurës së Pyllit. Kjo e preku dhe e dëshpëroi vajzën e shkretë, që kishte një ndjeshmëri të rrallë.

- Berti, nuk të kujtohet kjo vajzë? Është Zana, - thashë unë.

Berti u hodh përpjetë dhe shpejtoi ta zërë vajzën për dore.

- Sa hutaq që jam bërë! Më fal, Zana! – Pastaj u kthyte nga unë: - Po kjo është rritur dhe ka ndryshuar!

Mërzia tani kishte fluturuar nga Zana dhe ia kishte lënë vendin gjëzimit.

- Zana mund të ishte një spikere shumë tërheqëse, - qeshi Berti.

- Dhe çdo mbrëmje ne do ta shihnim në ekran këtu, në mes të pyjeve, - tha Bedri Demoja.

- Dhe çdo ditë do të na thoshte: "Mirëmbrëma, të dashur telespektatorë", - tha xhaxhai.

Zanës i rroddhi një buzëqeshje e lumtur në fytyrë. Në sytë e saj filloi të vallëzojë një ëndërr e bukur, një ëndërr e pakapshme në mes të këtyre pyjeve me pisha të larta, ku hidhen ketrat degë më degë.

- Por Zana edhe mund të luajë rolin e ndonjë heroine në ndonjë film. Ajo ka pamjen e një artisteje. Ç'mund të luash ti, Zana? - pyeti Berti.

Zana u skuq dhe uli kokën.

- Ti mos u çudit! Artistet nuk kanë lindur artiste. Ato kanë dalë edhe nga mesi i pyjeve. Bile ato që dalin nga mesi i pyjeve janë artiste të çuditshme, se mund të luajnë edhe të Bukurën e Dheut, edhe Hirushen, - thashë unë. "– Na ishte një baba që kishte të shoqen dhe një djalë. Kur i erdhi vdekja, babai i la porosi të birit që të mos shkelte kurrë në fshatin ku ishte e Bukura e Dheut. Djali, duke u rritur, filloi të mendojë, për fshatin ku jetonte e Bukura e Dheut. Një ditë mori kalin, vuri hejbetë dhe u nis tek e Bukura e Dheut, megjithëse i ati i kishte lënë porosi të mos shkonte në atë fshat. Me të vajtur në pyll, ai ra në shtëpinë e një plake, e cila fjalë pas fjale, i tregoi se në atë fshat rri edhe e Bukura e Dheut që mezi i qas trimat sa t'i shohin pakëz gishtin ose dorën. Edhe sikur t'i japid shumë florinj, ajo mezi i qas. Djali, duke dëgjuar plakën, u ndez të vejë edhe ai sa t'i shohë të Bukurës së Dheut qoftë edhe gishtin..." Ja, kështu nis kjo përrallë... - përfundova unë.

Njerëzit me aparatet filluan të qeshin. Xhaxhai shikonte Zanën që ishte skuqur. Papritur ajo tha:

- Unë dua të luaj rolin e një partizaneje me gërshet, që ecën përmes një pylli si ky yni, për të shkuar tek shokët. Është dita e parë që ka dalë partizane. Ecën e ecën përmes pyllit, po partizanët janë larg. Që nga maja e pishave atë e vështrojnë ketrat me sytë e vegjël si rruaza të zeza. Dhe zogjtë e përcjellin dhe e ndjekin me cicërima. Atë e quajnë Nora... Por unë nuk dua që Nora të vritet në film. Po të luaj role në filma, nuk dua të vritem... Mund të plagosem, por jo të vritem. Edhe rolin e vajzës

së brezareve të Lukovës mund ta luaj. Atë e quajnë Mira. Është mëngjes. Deti është fare i qetë dhe si i lyer me ar. Mira ka dalë dhe hap brezare. Në brezare mbjell portokaj. Papritur, fidani i vogël rritet e rritet dhe mbushet me kokrra portokalli. Dhe degët rëndoijnë dhe bien në duart e Mirës. Duart e Mirës mbushen plot me portokaj. Andej deti lëkund valët dhe zhurmon. Dhe Mira i thotë detit: "Det, o det! Unë jam më e pasur se ti"! Pastaj vjen xhaxhai ta marrë Mirën: "Ti, i thotë ai, mbarove brezaret, pse nuk vjen në shtëpi?" Mira ia kthen: "S'e di ti, xhaxha, se unë u martova dhe e kam shtëpinë në brezare? U martova me një djalë që bënte brezare me mua!" Dhe xhaxhai habitet. "Po si nuk e ke marrë letrën që të dërgova? Unë të thosha se do të martohem. Ah, ty letrën ta ka marrë Jaku e ta ka fshehur, se Jaku ka lindur për ligësira" ... Ja, edhe në këtë film dua të luaj, - tha Zana dhe filloi të qeshë e skuqur si agimi.

Dhe të gjithë ne buzëqeshëm, duke e vështruar Zanën me habi. Zëri i saj ishte i butë si kadife dhe tingëllonte si këngë. Njerëzit e televizionit, padashur, ngritën kamerat për të filmuar Zanën, se nuk mund të gjenin çaste më të bukura dhe më të natyrshme se këto.

Berti vështroi orën dhe thirri:

- Ah, kjo Zana ç'na mori mendtë! Ne po vonohemi për të filmuar brigadën.

- E po nisemi! Brigada është atje lart. Do të ecim pak në këmbë, - tha xhaxhai i Zanës.

Ne ecnim nëpër pyll si mbi një truall të shtruar me sfunjë, se halat e pishave binin çdo vit dhe shtronin shtresa, si petët e një byreku.

- Sa butë, sa butë! Sikur shkel mbi një dyshek të madh. Halat e pishave janë të vogla si gjilpëra, por kur mblidhen bashkë, bëjnë një jorgan të tërë. Këtu nën këmbët tonë mund të ketë tridhjetë jorganë. Apo jo, xhaxha? – tha Zana.

- Tridhjetë vjet, tridhjetë jorganë, - tha xhaxhai.

Në pyll rrezet e diellit formonin shtigje drite, shtigje si kristali. E në këto shtigje dukeshin fluturat e zogjtë tek fluturonin nga

pisha në pishë. Përpara nesh doli një operator dhe e drejtoi aparatin.

- Ju vazhdoni të ecni. Mos e keni mendjen nga unë dhe mos vështronitë në aparat. Ti Zana dil përpara! – tha ai.

Dhe Zana doli përpara e lumtur dhe krenare.

Kur iu afroam brigadës, pamë të binin ngadalë për tokë pesë pisha të mëdha. Dhe atëherë pylli oshëtiu. Operatori me shpejtësi mundi ta filmojë rënien e tyre.

- Sa bukur do të dalë kjo në televizor! Të lumtë, se qenke i shpejtë, - i tha Zana operatorit.

Xhaxhai i Zanës i thirri druvarët dhe ata i lanë motosharrat dhe erdhën pranë nesh. Berti nxori fletoren e shënimave dhe filloj t'i pyesë për punën dhe për jetën. Mes tyre ishte edhe i vëllai i Jakut, një fytyrëkuq i gjatë dhe flokëverdhë. Ai u takua me Bedri Demon dhe filloj të flasë ngadalë. E ndjeva se flisnin për Jakun.

- Ne do t'ju filmojmë në një çast pune, - tha Berti. – Ju do të sharroni pishat, si zakonisht, dhe ne do t'ju filmojmë. Këtë film do ta shikoni në televizor të martën, pas dhjetë ditësh. Kemi punë një javë të tërë në krahinën tuaj. Fillojmë tan?

Robert Kaçinari i hodhi një vështrim veshjes së druvarëve.

- Ti e ke bluzën të grisur. Duhet një bluzë tjeter. Ti atje je i parruar, po s'kemi ç'të bëjmë. Si e ke emrin ti me bluzë të grisur?

- Prengë Bushi!

- A, Prengë Bushi! Ç'e ke Jak Bushin? – pyeti Berti. Prengë Bushi u skuq.

- Vëlla e kam, - tha ai, duke ulur sytë prdhe.

- E njoh, e njoh! Ti, Bedri jepja Prengës bluzën tënde, - tha Berti me shkathtësi.

Gjithçka ishte gati. Druvarët nisën të sharrojnë pishat dhe njerëzit me aparatë filmonin. Pishat filluan të lëkunden dhe të bien njëra pas tjetrës. Krahët e tyre duke kërcitur si eshtra, thyheshin dhe hapnin vrima në dyshekun e halave.

Kur mbaroi prerja, Berti na u drejta neve të uleshim mbi pishat e rrëzuara.

- Ti, Mina, do të bësh një bisedë. Ky do të jetë takimi i

shkrimtarit me njerëzit e pyllit. Mirë? Ti, Zana, do të rrish pranë Minait. Ti Kolë, xhaxhai i Zanës, do të rrish më këmbë dhe do t'i bësh pyetje Minait. Ti Bedri, do të bësh sikur vjen nga puna dhe hyn në bisedë! Fillojmë.

- Po të bëj unë sikur vij nga puna dhe hyj në bisedë? – tha Zana pak me druatje.

Ne u ulëm. Zana shkoi larg nesh dhe mori një degë pishe në dorë. Gërsheti i binte në kraharor dhe ajo dukej si shtojzovalle.

Kështu mbaroi edhe filmimi.

Kreu i gjashtë

Drekën e hëngrëm në kantier dhe u nisëm vonë për në qytet, si pas një pikniku të bukur.

Unë dhe Zana hipëm në mikrobuzin e televizionit dhe të dy gjetëm të njohurit tanë. Disa e njihnin Sandrin, vëllanë e Zanës, dhe thanë se ai kishte ardhur që nga Tirana bashkë me ta. Zana u gëzua që do ta takonte të vëllanë dhe tërë rrugës nuk e pushoi këngën.

Me të arritur në qytet, ne zbritëm nga mikrobuzi para hotelit. Zana e skuqur nga ajri i mikrobuzit, i dha dorën Bertit duke buzëqeshur dhe u nda nga ne.

- Mirupafshim, artiste e ardhshme! – i thirri Berti, kur ajo po largohej.

Zana ktheu kokën, përshëndeti me dorë dhe filloi të vrapojë si vajzë e vogël.

U ndava nga njerëzit me aparate dhe hyra në hotel. Në sallon përshëndeta dy hetuesit, Milton dhe Qazimin, të cilët dikë prisnin, dhe ngjita shkallët e hotelit.

- Ty të mungon vetëm çiftja! – më thirri nga poshtë Miltoja.

- A? – pyeta në krye të shkallëve.

- Je veshur si gjahtar! Të duhet dhe një çifte! – përsëriti Miltoja dhe unë qesha.

I lodhur, u zhvesha dhe u shtriva në shtrat. Nga dritaret shikoja qiellin e pasdites që po mbushej me re, në fillim me re të bardha, pastaj të murrme dhe të zeza. Nga lodhja kujtoja se gjumi do të më zinte shpejt, por kjo nuk ndodhi. Vazhdoja të

rrija zgjuar e të mendoja për Zanën, për ato që dëgjova nga Neli, përgjegjësi i hotelit, dhe nga Bedri Demoja në sharrat. Gjer tani mendoja, Zana nuk ka shfaqur asnjë gjurmë të sëmundjes së saj. Ndoshta mjekët nuk ia kanë përcaktuar mirë diagnozën, ndoshta çastet e ndonjë krize shpirtërore të saj i kanë përgjithësuar dhe kanë nxjerrë si përfundim se ajo qenkësh e sëmurë. Raste të tilla ndodhin dhe do të ndodhin. Njeriu në çaste të caktuara mund të pësojë tronditje shpirtërore, por këtë nuk mund ta quajmë sëmundje. Me këto mendime më zuri gjumi.

Nuk kisha fjetur më shumë se gjysmë ore, kur trokiti dera e dhomës. Zakonisht nuk e mbyllja me kyç, se përtoja të ngrihesha ta hapja kur trokiste njeri. Edhe këtë radhë, i shtrirë në shtrat, i fola vizitorit të hynte brenda. Në prag të derës u duk figura e shkurtër e Dudushit, me sytë e vegjël dhe pushin si të miut në faqe. Kur më pa të shtrirë, i erdhi zor dhe s'dinte ç'të bënte: të hynte apo të dilte.

- Uluni, shoku Dudush, në karrige. Mos u mërzitni se unë vishem shpejt si ushtarët. Ç'qenkeni lodhur gjer në dhomën time? Ju me siguri keni ndonjë çështje për gazeten, apo mos merreni me vjersha? Unë vjersha nuk shkruaj. Domethënë nuk jam poet. Shkruaj tregime dhe artikuj. Po të keni shkruar ndonjë tregim ose ndonjë artikull, mund t'ju ndihmoj. Në moshën tuaj vetëm prozator mund të bëhesh. Poeti lind në moshë të re. Ah, ç'janë këta poetët! Ju me siguri keni njohur ndonjë poet. E shoh pas fytyrës suaj që keni njohur. Ata janë pak si të lajthitur, prandaj rrëmbehen shumë. E shihni? Unë jam i qetë dhe vishem duke biseduar. Poetët kurrë nuk vishen duke biseduar. Ju duken gjëra të çuditshme dhe të pabesueshme këto që po ju them? Ah, më falni! Bela e madhe! M'u këputën tri kopsa dhe tokëza e rripit të pantallonave. Modelet e vjetra të pantallonave nuk mund të mbaheshin në trup pa rrip. Modelet e reja mbahen edhe pa rrip. Megjithëse hipitë përdorin rripa të trashë dhe tokëza të mëdha. Keni parë ndonjë hip? Ju shoh që në shprehjen e fytyrës suaj të pafajshme që nuk keni parë. Dhe të jeni i lumtur që nuk keni parë hip... përfundova unë.

Gjatë gjithë kësaj ligjërate, megjithëse ishte pak e çuditshme,

Dudushi qëndronte i paanshëm dhe në fytyrën e tij nuk lëvizte asnë muskul. As goja e tij e vogël nuk hapej. Buzët e holla qëndronin të puthitura, bile të shtrënguara njëra me tjetrën. Dhe mua më digje dëshira të shkoja e t'ia hapja me zor, prandaj nuk e shikoja në sy, por në buzë.

Ende pa u ulur, i zgjata një cigare, por ai tha se nuk e pinte duhanin.

- Duhani ka një të mirë, se të ndihmon të fillosh bisedën. Pastaj asgjë të mirë nuk ka. Kurse unë e kam të kundërtën. Po fillova të pi duhan, nuk flas. Më dëgjuat si fillova të flas? Fillova, se nuk e ndeza cigaren... - thashë.

Isha ulur aq pranë, sa ia dalloja shumë qartë edhe qimet e buta si push miu. Kjo më nervozonte, prandaj u ngrita dhe u largova nga tryzeza me duar në xhepa. Dudushi nuk lëvizte nga vendi dhe nuk fliste, veçse fërkonte herë pas here thonjtë e gishterinje të duarve njëri me tjetrin. E ndiqja me vëmendje qëndrimin e tij si biologu që ndjek në laborator zhvillimin e një fenomeni biologjik. Dhe pikërisht në ndjekjen e këtij qëndrimi gabova rëndë. Siç do ta shpjegoj më vonë, kjo do të thoshte se nuk dija të hyja krejtësisht në botën e njeriut.

Tek qëndroja me duar në xhepa, duke folur vazhdimisht, Dudushi papritur u skuq si fëmijë dhe lëvizi pak supin e djathë.

- Mos doni të porositni një shishe verë Leskoviku? – thashë duke parë ndryshimin e ngjyrës së fytyrës së Dudushit.

Ai ngriti kokën dhe drejtoi sytë e vegjël si të ketrit nga unë:

- Mund të porositim. Një gotë verë do ta pijë me kënaqësi në dhomën tuaj dhe do të më falni që kam qëndruar larg jush gjatë kësaj kohe që banoni këtu. Unë me tërë dëshirën time mund t'ju kisha ftuar në shtëpi, por jam një njeri fatkeq. Jetoj vetëm. Nuk kam as prindër, as grua, as fëmijë. Por kjo nuk më justifikon, se mund t'ju kisha ftuar edhe në restoran. Një gotë verë mund ta pi me kënaqësi, - tha ai.

Pas këtyre fjalëve sytë e vegjël vetëtinë dhe para meje u shfaq një njeri tjetër. Pak i habitur nga ky zbulim, u hodha në derë me vrap dhe zbrita për të marrë një shishe me verë. Në fund të shkallëve takova Nelin që fliste me një kamarier dhe i thashë të

më binte në dhomë dy shishe verë dhe pak meze të lehtë.

- E di që restoranti ende nuk është hapur, por kam një mysafir dhe duhet ta kënaq me diçka, aq më tepër që mysafiri nuk pi duhan, - thashë unë.

- Meqë Zana sonte nuk do të shërbejë, se i ka ardhur i vëllai, mund t'ju shërbejë Maqoja. Ky nuk përton! Neli tregoi me kokë kamarierin e gjatë.

Porosia ime mbaroi dhe u ktheva në dhomë. Çudi, mendova, pse ky Neli më përmendi Zanën? Ç'mendon ai, se unë jam budalla të kërkoj të më shërbejë në dhomë një vajzë? Mos vallë këtu jemi në ndonjë qytet të madh, ku nuk vihen re këto gjëra? M'duk se Neli buzëqeshi, kur zuri në gojë emrin e Zanës.

- Nuk ju dhanë verë? – pyeti Dudushi, kur më pa të hutuar.

- Do të na sjellin, - thashë.

Dudushi i hodhi sytë nga dritarja dhe mbështeti mjekrën në pëllëmbën e dorës. Unë ndeza një cigare. Në atë pozë, sikur fliste me retë, ai tha:

- Ju në fillim u habitët pak me vizitën time të papritur, - dhe qeshi. Përmes kësaj qeshjeje vura re dhëmbët e tij të vegjël si rruaza të bardha.

- Nuk u çudita, - u përgjigja.

- Ju nuk thoni të vërtetën. E kam vënë re që vazhdimisht më keni parë me dyshim. Unë mundohem t'i njoh njerëzit. Nuk jeni vetëm ju që më shikoni me dyshim. Njerëzit ndonjëherë i gënjen pamja. Kjo ka mbetur që nga kohërat kur njeriu nuk ka qenë plotësisht i zhvilluar. Më saktë, kur njeriu ishte i zhvilluar aq sa e lejonin kushtet e shoqërisë, - dhe Dudushi qeshi përsëri, duke ulur kokën, me sytë në tryezë.

Fraza e gjuhës së tij mua më bëri përshtypje dhe më vuri në një gjendje të vështirë. Ky njeri i shkurtër dhe i imët, me sy të vegjël dhe buzë të holla, ditka të shprehët me një gjuhë të ndërlikuar dhe paska aftësi të abstragojë.

- Ju në këto çaste mendoni se nga na doli ky njeri i shkurtër, që na flet si intelektual. Nuk është kështu? Hi-hi! – qeshi Dudushi.

- Nejse, më jepni dhe mua një cigare se do ta ndez për hatrin tuaj. – E mori cigaren dhe e ndezi. – Dikur edhe unë e kam pirë,

por ka kohë që e kam lënë. E vini re si më turbullon? – dhe ai filloi të kollitej.

- Gjithmonë këtu keni banuar, Dudush? – e pyeta unë, duke e parë me vëmendje.

- Unë këtu kam lindur dhe jam rritur. Dikur ky qytet ka qenë një fshat i vogël. Çdo gur të lëvizësh dhe çdo themel të mbash vesh do të dëgjosh të pëshpë-ritë: Dududush! – tha ai. – Po këtu ka plot të ardhur. Neli, fjala vjen, para gjashtë muajsh ka ardhur me familjen e tij, megjithëse nënën e ka vendëse, nga ky qytet. Ai ka qenë drejtor në një ndërmarrje të Durrësit... Erdhi për t'u freskuar. Edhe më parë vinte shpesh. Donte të merrte një nuse prej këtej. E shoh që ju nuk keni dëgjuar asgjë për një histori të tij. Atëherë s'ka përsë ta dëgjoni nga unë...

Në mes të kësaj bisede erdhi kamerieri me dy shishe verë dhe katër pjata. Ai i la në tryezë dhe u largua i heshtur. Unë mbusha gotat.

- Gëzuar, Dudush! Mund të themi se tani u njohëm.

- Gëzuar, - tha ai.

- Unë në përgjithësi nuk pi, - thashë. – Kjo është hera e parë që sjell pije në dhomën e hotelit.

- Ky është një qytet i vogël dhe ju bini në sy po ta teproni. Ju këtë e kuptioni vetë, - tha Dudushi.

- Doemos! Ti ma le përgjysmë bisedën për Nelin. E kuption se mua më duhet, pasi jam shkrimtar, - thashë.

Dudushi përsëri u skuq dhe, për të dalë nga kjo gjendje, filloi ta vërtitetë gotën në tryezë.

- Mos kuptioni se erdha t'ju flas për Nelin. Mua ju më pëlqeni dhe erdha të njihem. Pastaj, si të të them, kam bërë një studim për gjendjen shoqërore të familjeve të krahinës sonë, që ka në qendër rënien e patriarkalizmit nën ndikimin e zhvillimit ekonomik. Leximi i këtij punimi mund t'ju ndihmojë. Po edhe për mua do të jetë i dobishëm, se do të më thoni vërejtjet tuaja. E kam fjalën, që nuk erdha t'ju flas për Nelin... Ai është një punonjës që varet nga unë, megjithëse dikur ka pasur përgjegjësira më të mëdha... - tha Dudushi dhe ngriti gotën.

- Kam shumë dëshirë ta lexoj studimin tuaj. Të them të

vërtetën, nuk ma merrte mendja që ju të merreshit me studime...
- thashë unë.

Dudushi buzëqeshi.

- Prandaj u tallët kur u ngritët nga shtrati. Ju vuani pak nga mendjemadhësia intelektualiste dhe nga një farë egoizmi. Të tjerët, ndonjëherë, ju duken si miza dhe veten e quani si zog që i vështron nga maja e pemës këto insekte të shkreta. Mos u zemëroni. Mbase edhe gabohem...

E ndjeva se po skuqesha nga këto mendime të dretpërdrejta të Dudushit. Mendimi se po skuqesha më zemëroi më shumë sesa fjalët e tij.

- Edhe diçka tjetër. Mos kujtoni se keni mbetur vetëm ju për të bërë disa filantropira në këtë qytet, - tha Dudushi me një ton të rëndë dhe imponues.

- Nuk ju kuptoj, Dudush! – ia preva unë.

- Ju më kuptoni fare mirë. Duhet të thoni: "nuk e pranoj", në vend të "nuk e kuptoj". Mendoni se Zanën vetëm ju mund ta shpëtoni, se vetëm ju jeni në gjendje të bëni gjeste humanitare? Gaboheni! Të gjithë ne për Zanën kemi bërë të pamundurën, gjithë ky qytet që merr frymë dhe jeton në këmbët e këtij mali, gjithë ato sharra e sharrëtarë... - tha Dudushi dhe u ngrit në këmbë. – Por unë nuk erdha për t'ju thënë këto që dëgjuat. Unë erdha për t'ju njojur...

- Nuk ju kuptoj, nuk ju kuptoj... - thashë.

Fytyra ime pas këtyre fjalëve duhej të ishte bërë e verdhë dyllë. Gishtërinjtë e mi filluan të dridheshin dhe prandaj nuk e ngrita gotën. Ai do të më kuptonte që unë dridhesha. Unë në fillim u përgatita për sulm kundër Dudushit, kurse ai më kundërsulmoi me të gjitha llojet e armëve. Më vinte inat me veten, që nuk gjeja dot fjalë. Fjalët më kishin humbur.

- Po, po! Nuk erdha t'ju thosha këto që dëgjuat. Ju, po ta quanit veten kaq humanist e kaq të kujdesshëm, pse s'kini shkuar asnjëherë në shtëpinë e Zanës? Apo ju tërroqi më shumë pylli për ta çuditur Zanën me mirësjelljen tuaj? Ju shkuat të viziton drurët e një pylli dhe nuk u kujtuat për një pyll tjetër qindra herë më të ndërlikuar, që është pylli i shtëpisë nga ka

dalë ajo vajzë... Por unë nuk erdha t'ju thosha këto gjëra. Fjala nxori fjalën.. Ç'më vështroni? Ju jeni shumë më i ri se unë. Unë kam të drejtë ta ngre zërin më tepër jo për hir të moshës, por për hir të së vërtetës, - dhe ai e ngriti gotën. Gëzuar, i dashur! Të kupto hemi, ju me Zanën jeni sjellë fisnikërisht. Kështu duhet të sillet njeriu dhe prandaj më pëlqeni. Por kjo sjellje nuk duhet të ngushtohet vetëm në raport me dy veta, Mina – Zanë. Më kuptioni?

- Tani ju kupto, - thashë dhe e trokita gotën time me të Dudushit.

- Jeni interesuar ju, Mina Kanina, përse u sëmur Zana? Ajo edhe mund të sëmurej pa atë shkak që dihet, por sidoqoftë ai ndikoi shumë. E shoh që nuk jeni interesuar. Po, po! Doemos, njeriu menjëherë nuk mund të interesohet për të gjitha gjërat. Çdo gjë vjen sipas radhës. Por ka gjëra për të cilat ne interesohemi përnjëherësh dhe jo sipas radhës, - tha Dudushi.

- Dudush, - thashë unë papritur, - ku keni studiuar ju?

Dudushi vuri buzën në gaz:

- Ju dukem i kënduar? Kam njohur edhe unë filozofë, poetë, shkencëtarë, druvaret... Edhe hipi kam njohur. Doemos, në taborët e tyre nëpër ishuj nuk kam qenë...

Pas këtyre fjalëve e ndjeva veten si një djalosh që di ca gjëra dhe kujton se është njeri i shquar, por, kur bie me njerëz të ditur, ul kokën dhe i vjen turp për marrëzitë që ka bërë. Vërtet gabova rëndë me Dudushin.

- Kam mbaruar Fakultetin Ekonomik me korrespondencë. Por më ka pëlqyer edhe filozofia. Nejse, këto janë gjëra që na largojnë nga modestia. Shkolla tani nuk është ndonjë gjë e rrallë... E shikon? Filloi përsëri të bjerë shi, - tha ai duke parë nga dritarja.

Nga jashtë dëgjohej zhurma e shiut. Çdo gjë oshëtinte. Ne heshtëm për një çast, duke dëgjuar vetëm shiun. Tanimë jashtë dritareve ishte errësirë. Kishte ardhur ora kur hapej restoranti.

- Ku e njihni ju Jakun? – pyeta unë.

- Si ku e njohkam! Ai është prej këtej. Ju më keni parë vetëm një herë me Jakun. Më keni parë sot në mëngjes, kur u nisët në

kantier. Jaku nuk banon këtu. Në qytet ka babain të paralizuar dhe motrën, Merin, mësuese letërsie në shkollën e mesme. Ajo është një vajzë shumë e mirë dhe e zgjuar. Ka edhe një vëlla, që banon në kantier. Kur ishte Neli në Durrës, i gjeti Jakut një punë. Pastaj hyri në Universitet, në Fakultetin e Mjekësisë, por e la përgjysmë. Tani punon në Durrës. Kur vjen në qytet, më shumë flë në shtëpinë e xhaxhait, Marashit, që është kryetar i Komitetit Ekzekutiv, - tha Dudushi i menduar dhe i puthiti buzët, si në çastet kur erdhi në dhomë.

- Cila është ajo nuse që donte të merrte Neli nga ky qytet? – pyeta unë.

- Zana! – tha Dudushi.

Unë shtanga. Nuk u besoja veshëve të mi.

- Po pse nuk e mori? – pyeta përsëri.

Dudushi uli sytë dhe, duke zgjatur dorën e vogël në tryezë, mori shkrepësen.

- Xhaxhai i Zanës, Kolë Marku, dikur ka pasur miqësi me Nelin. U mundua t’ia mbushte mendjen së mbesës, kur ajo ishte ende në klasën e fundit të shkollës së mesme. Zana nuk donte t’ia prishte qejfin xhaxhait, që e kishte rritur, dhe pranoi. Neli e zvarriste celebrimin nga dita në ditë. Ai ishte fejuar në Durrës, mirëpo nuk e prishte dot fejesën, pasi e fejuara ishte me barrë. Atëherë filloi të mos dukej fare në qytet. Këtë e mori vesh Zana dhe u sëmur rëndë sa mbaroi shkollën. U shtrua në spital për një kohë dhe humbi edhe të drejtën e studimit në Universitet për atë vit. Kolë Marku, i gënjer dhe i gabuar rëndë, u bë pikë e vrer dhe donte të shkonte në Durrës për ta vrarë Nelin. Ndërhyrë ne të gjithë që të mos bënte ndonjë marrëzi. Si u shtrua Zana në spital, Neli, për të justifikuar poshtërsinë e tij, përhapi fjalë që Zana ka qenë e çmendur, prandaj nuk e mori. Po Zana atë kurre nuk e ka dashur. Ajo dy-tri herë në jetën e saj e kishte parë...

I shtangur, vështroja vetëm fytyrën e verdhë të Dudushit.

- Po tani pse na u kujdesuaka kaq shumë për Zanën? Kjo për mua është e pakuptueshme, - thashë unë.

- Ah, nuk e njeh ti Nelin! Ka njerëz që kanë lindur vetëm